

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Bakalářská práce

Neutralita jako užitečná bezpečnostní strategie

v současném světě?

Eliška Mészárosová

Plzeň 2019

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra politologie a mezinárodních vztahů

Studijní program Mezinárodní teritoriální studia

Studijní obor Mezinárodní vztahy – britská a americká studia

Bakalářská práce

**Neutralita jako užitečná bezpečnostní strategie
v současném světě?**

Eliška Mészárosová

Vedoucí práce:

Doc. PhDr. Šárka Cabadová Waisová, Ph.D.

Katedra politologie a mezinárodních vztahů

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2019

Prohlašuji, že jsem práci zpracovala samostatně a použila jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, duben 2019

.....

Ráda bych poděkovala Doc. PhDr. Šárce Cabadové Waisové, Ph.D. za odborné vedení a cenné rady při zpracování této práce.

Obsah

Seznam zkratk	7
Úvod.....	8
1. Koncept neutrality.....	12
2. Kategorizace neutrality	15
2.1 Válečná neutralita (dočasná).....	15
2.2 Trvalá neutralita	16
2.3 Neutralita de facto a de iure	17
3. Pravidla „ideální“ trvalé neutrality	19
4. Švédsko.....	21
4.1 Přijetí neutrality.....	21
4.2 Proměna konceptu neutrality.....	22
4.3 Současné vnímání neutrality	24
4.4 Odchýlení švédské neutrality od schématu ideální neutrality.....	25
5. Rakousko	28
5.1 Přijetí neutrality.....	28
5.2 Proměna konceptu neutrality.....	29
5.3 Současné vnímání neutrality	32
5.4 Odchýlení rakouské neutrality od schématu ideální neutrality.....	33
6. Švýcarsko.....	34
6.1 Přijetí neutrality.....	34
6.2 Proměna konceptu neutrality.....	35
6.3 Současné vnímání neutrality	37
6.4 Odchýlení švýcarské neutrality od schématu ideální neutrality.....	38
7. Finsko.....	40
7.1 Přijetí neutrality.....	40
7.2 Proměna konceptu neutrality.....	41
7.3 Současné vnímání neutrality	43
7.4 Odchýlení finské neutrality od schématu ideální neutrality.....	43
8. Irsko	45
8.1 Přijetí neutrality.....	45
8.2 Proměna konceptu neutrality.....	46
8.3 Současné vnímání neutrality	48

8.4 Odchýlení irské neutrality od schématu ideální neutrality.....	48
Závěr	50
Seznam literatury	54
Resumé.....	61
Přílohy.....	62

Seznam zkratek

ES – Evropské společenství

ESVO – Evropského sdružení volného obchodu

EU – Evropská unie

EUFOR – European Union Force (Ozbrojené síly Evropské unie)

EUTM – European Union Training Mission (Mise Evropské unie pro odbornou přípravu)

FCMA – Smlouva o přátelství, spolupráci a vzájemné pomoci

FPÖ – Freiheitliche Partei Österreichs (Svobodná strana Rakouska)

IFOR – The Implementation Force (Implementační síla)

KFOR – Kosovo Force

NATO – Severoatlantická aliance

OSN – Organizace spojených národů

ÖVP – Österreichische Volkspartei (Rakouská lidová strana)

SFOR – Stabilisation Force (Stabilizační síla)

SN – Společnost národů

SPÖ – Sozialdemokratische Partei Österreichs (Sociálně demokratická strana Rakouska)

SSSR – Sovětský svaz

SZBP – Společná zahraniční a bezpečnostní politika

USA – Spojené státy americké

Úvod

Neutralita se historicky objevila jako bezpečnostní koncept již v průběhu třicetileté války, kdy byla podle Hugo Grotia považována za možný přístup v nespravedlivé válce. Poté byla neutralita formulována jako nestrannost vůči válčícím stranám. Následně byl proces vývoje neutrality a jeho koncept kodifikován v Haagských úmluvách roku 1907. Bezpečnostní koncept neutrality využívají státy, jejichž snahou je zajistit si bezpečnost v nestabilním mezinárodním systému, ve kterém hrozí konflikt mezi aktéry (Waisová 2003: 85 – 86).

Tématem této bakalářské práce je neutralita jako bezpečnostní strategie států. V Evropě je v současnosti pět neutrálních států, a to: Irsko, Rakousko, Finsko, Švédsko a Švýcarsko. Čtyři z těchto států se i přes svou neutralitu staly mimo jiné členy Evropské unie. Jediné Švýcarsko se rozhodlo zůstat nezačleněné a do Evropské unie se nezapojoval. Neutrálové se rovněž podílejí na programu Severoatlantické aliance Partnerství pro mír. Kvůli novým bezpečnostním hrozbám ve světě došlo u popisovaných zemí k posunu konceptu neutrality (Euractiv 2006). Definice neutrality se často liší, jelikož jednotlivé státy mají různé chápání své vlastní neutrality. I proto si práce klade za cíl zhodnotit užitečnost a aktuálnost neutrality jako bezpečnostní strategie v současném světě. To provedu za pomoci sady pěti případových studií, ve kterých budu zkoumat jednotlivé neutrály. Díky získaným poznatkům se pokusím odpovědět na otázku, co státy vede k tomu stále se držet neutrality jako strategie bezpečnostní politiky, a zda má v dnešním mezinárodním prostředí neutralita ještě význam.

V první kapitole, pomocí odborné literatury, nastíním a definuji neutralitu, která je pro moji práci stěžejním pojmem. Následně uvedu, ve kterém období se objevila poprvé, popíši její historický vývoj, a posléze se i zaměřím na to, jakým způsobem a kdy byla ukotvena v mezinárodním právu. V další kapitole představím typologii neutrality. Neutralitu zde nejprve rozčlením na status prosté válečné neutrality a na status trvalé neutrality. Neutralitu dočasnou, neboli prostou válečnou, státy využívaly jako nástroj k vyhnutí se partikulární válce a byla chápána jako způsob jejich zahraniční politiky. Týkala se jednoho konkrétního konfliktu. Věčnou, tedy trvalou neutralitu státy praktikují ve všech válečných konfliktech, tj. samozřejmě i budoucích. Poté popíši neutralitu *de facto* a její opak neutralitu *de iure*.

V další části mé práce se budu snažit operacionálně nadefinovat *ideální trvalou*

neutralitu, což znamená vytvořit nástroj, pomocí kterého budu posuzovat skutečnou politiku neutrality ve zmiňovaných zemích, jelikož realita se často liší od stanovených obecných charakteristik. To znamená vytvoření schématu, podle kterého určím ideální stav neutrality a v praktické části ho porovnáám s tím, jak politika neutrálního státu vypadá v praxi, zda a jak se v průběhu času změnila a jestli ji státy dodržují stejně jako v minulosti. Vytyčím si několik kritérií, která mě u každého státu budou zajímat. Tato kritéria poté budu u jednotlivých zemí sledovat v rámci toho, v čem se odchylyly.

V praktické části mé bakalářské práce se budu zabývat tím, jak neutrální státy interpretují a naplňují neutralitu v praxi. Každá kapitola bude zaměřená na jednotlivého neutrála a zároveň bude nést název zkoumaného státu. Kapitola poté ještě rozdělím do jednotlivých podkapitol. V první podkapitole budou uvedeny okolnosti přijetí trvalé neutrality, tudíž její historické kořeny. V tomto kontextu bude zkoumáno, z jakých důvodů země koncept neutrality přijala a jestli ho mezinárodní společenství uznalo a respektovalo. Zjistím zde také, zda byla politika neutrality přijata zcela dobrovolně, nebo byla státu vnucena mezinárodní scénou. To může být příčinou toho, jak se státy poté k neutralitě stavěly, a proto považuji za důležité se tím zabývat. Další podkapitola bude zaměřena na historickou proměnu konceptu neutrality. Historický vývoj neutrality států mi pomůže najít a uvést jejich odchýlení od kritérií uvedených v kapitole *Ideální trvalá neutralita*. Zároveň se tak dozvím, jak se ke konceptu neutrality stavěla politická scéna v zemi v minulosti a jak ji vnímá teď. Zda od ní chce upustit, či ji zachovat. Následně se přesunu k podkapitole, která bude rozebírat veřejné vnímání neutrality daných států v současnosti. Tato kapitola mi pomůže objasnit, zda občané jednotlivých neutrálních států podporují udržení neutrality jako bezpečnostní strategie státu. Může to být totiž důvod, proč se jí neutrálové stále drží. V poslední podkapitole uvedu odchýlení neutrality států od *ideální neutrality*. Podkapitola se bude zaměřovat hlavně na analýzu odlišného vedení neutrality v rámci výše vytyčeného nástroje. Popíši tady, jak se vláda odklonila od mnou zavedených kritérií, které vysvětlím, jak už jsem zmiňovala, v kapitole *Ideální trvalá neutralita*. Díky poslední podkapitole zhodnotím, zda má neutralita ještě význam v současném mezinárodním prostředí. Tímto způsobem bude studováno Švédsko, Rakousko, Švýcarsko, Finsko a Irsko, a v tomto pořadí budou státy i zkoumány.

Závěr mé bakalářské práce bude sloužit jako zhodnocení neutrality v rámci historického vývoje a současnosti. Zhodnotím zde všechna pozitiva a negativa politiky

neutrality. Zároveň zde zjistím, jak se postoj ke konceptu neutrality v době nových mezinárodních hrozeb a době změny z bipolárního uspořádání na multipolární, změnil. Bude zde zodpovězena položená otázka, co státy vede k uchování konceptu neutrality a zda má v nynějším světě jako bezpečnostní strategie stále nějaký význam. Studie by mohla posloužit jako případný odrazový můstek pro další studium problému.

Při psaní této práce budu čerpat jak z českých, slovenských, tak i ze zahraničních zdrojů, které obecně tvoří podstatnou část literatury k vypracovávanému tématu. K obecnému nadefinování konceptu neutrality budu používat zejména článek Dagmar Zakopalové s názvem *Towards Cosmopolitan Security Politics? Analysis of Public Discourse on Neutrality in Austria and Ireland*. V článku se nacházejí užitečné informace, které využiji pro první kapitolu. Při kategorizaci neutrality na trvalou a válečnou a k jejímu popisu mi pomůže zejména dílo *Mezinárodní právo veřejné – zvláštní část* od autorů Miroslava Potočného a Jana Ondřeje. V této publikaci jsou výborně zpracovány a charakterizovány tři typy neutrality: neutralita prostá, válečná a neutralita de facto. Neutralitu de iure i de facto budu pak charakterizovat zejména za použití článků od autorů Surya Subedi a Nasira Andisha. Článek od Suryi Subedi nese název *Neutrality in a Changing World: European Neutral States and the European Community*, a článek od Nasira Andisha se nazývá *Neutrality in Afghanistan's Foreign Policy*. Kritéria ke kapitole Ideální trvalá neutralita má z části nadefinována paní docentka Šárka Cabadová Waisová v knize *Bezpečnost a strategie: východiska, stav a perspektivy*. Práva a povinnosti neutrálů ovšem doplním i z *Haagských konvencí* z roku 1907.

Ke studiu švédského neutrála budu kromě jiných používat zejména dílo od autora Jakoba Gustavssona s názvem *Sweeden's Security Policy: Engagement – The Middle Way*. Dílo popisuje vyhlášení neutrality ve Švédsku a poté se věnuje i pozdějšímu vývoji politiky neutrality až po dobu studené války. Autor Pavel Šturma ve své knize *Smysl neutrality v dnešní Evropě. Příklad Rakousko* nádherně popisuje vznik a vývoj neutrality v případě Rakouska i Švýcarska. Právě proto budu knihu používat ke studiu těchto dvou států nejvíce. Odborný článek *Small States, Big Influence: The Overlooked Nordic Influence on the Civilian ESDP* od autora Petera Viggo Jakobsena bude hlavním zdrojem případové studie Finska. Autor se totiž v díle finskou neutralitou detailně zabývá. Pro náš poslední neutrální stát – Irsko – budu používat odborný článek *Irish Neutrality: Ideology or Pragmatism?* od autora Raymonda Jamesa Raymonda.

Zmíněné odborné články a knihy budou doplněny informacemi z internetových stránek a on-line dokumentů organizací NATO, OSN a EU.

1. Koncept neutrality

Neutralita pochází z latinského slova *ne uter*, což v překladu znamená „ani jeden, ani druhý“. Z tohoto slova může být vyvozeno mnoho definic, nicméně ani o jedné se nedá říct, že je naprosto přesná (Zakopalová 2011: 53). Neutralita může být velmi flexibilní a mít mnoho forem – právní, politickou, bezpečnostní, ekonomickou i kulturní. Tento jev hrál důležitou roli v systémech mezinárodních vztahů po staletí (Rolenc 2008: 7). Podle jisté definice, neutralita je bezpečnostní strategií s velmi dlouhou historií, kterou používají malé evropské státy k zajištění vlastního přežití, jelikož válka by pro ně mohla mít devastující následky. A v minulosti ji nepoužívaly jen k tomu – zároveň pro ně znamenala způsob pasivního vyjádření nesouhlasu s probíhající válkou (Zakopalová 2011: 53). Malé státy ji většinou deklarují, protože jsou slabé a nachází se ve sféře vlivu velmocí. Mají možnost se buďto přidat k bezpečnostní alianci a zvýšit tak svůj mocenský potenciál, nebo vyhlásit neutralitu doufajíc, že se vyhnou napadení (Beyer – Hofmann 2011: 287 – 288). Velmocí se k této strategii často neuchylují, a pokud náhodou ano, není považována za zvlášť taktickou a spolehlivou (Drulák – Druláková 2007: 68).

Základní formy neutrality se vyskytovaly již v době antiky, kdy cílem prvotních států bylo zachovat si vlastní bezpečí v době konfliktu (Bederman 2001: 216 – 217). Uzavření Vestfálského míru v roce 1648 znamenalo vznik státní suverenity, tudíž zrod moderního typu státu. Vznik národního státu znamenal mezník v dějinách Evropy, kdy se na mezinárodní scéně objevuje nový zásadní aktér. Tito mezinárodní hráči mezi sebou začínali uzavírat vzájemné smlouvy o neútočení s cílem vyhnout se válce (Lobel 1983: 24). S postupem času a s měnícím se charakterem válek a konfliktů, se měnila i povaha neutrality. Její charakter se proměnil na politický nástroj, jež má obranně bezpečnostní záměr (Zakopalová 2011: 53). Spojené státy v roce 1793 přicházejí s prostředkem, jak si zajistit bezpečnost, jelikož si byl prezident George Washington vědom, že Amerika nemá dostatečné kapacity na to, aby se mohla účastnit jakékoli války. Proto vyhlásil neutralitu USA, jež byla podpořena zákonem z následujícího roku (Lobel 1983: 24). Další přelomovou událostí pro vývoj tohoto konceptu bylo vyhlášení trvale neutrálního státu Švýcarsko v roce 1815, kdy státy poprvé uznaly právo na praktickou neutralitu jako strategickou politiku na Vídeňském kongresu (Ganjuškin 1958: 10).

Z hlediska mezinárodního práva se s neutralitou setkáváme již v 17. století v díle Huga Grotia¹ *De Jure Belli ac Pacis* – v překladu *O právu války a míru*. Grotius zde definuje pravidla pro válku a mír a zároveň říká, že pokud stát vyhlásí svou neutralitu, musí být ve válce nestranný, nesmí zvýhodňovat nikoho ze zúčastněných a ostatní státy toto rozhodnutí musí respektovat (Grotius 2001). Normy pro neutrální chování však nebyly až do roku 1907 určeny v mezinárodním právu. To se změnilo až s právním přijetím dvou úmluv v Haagu, které charakterizovaly dvě možnosti neutrality během války, a tím jsou Úmluva o právech a povinnostech neutrálních mocností a osob ve válce pozemní (V. Haagská úmluva) a Úmluva o právech a povinnostech neutrálních mocností ve válce námořní (XIII. Haagská úmluva). Byla zde stanovena všeobecná práva a povinnosti neutrála v těchto možných válkách, jejichž příklady jsou uvedeny níže (ICRC nedatováno):

- 1) Nikdo ze zúčastněných ve válce nesmí zaútočit na neutrální území.
- 2) Neutrální stát se nesmí účastnit válečného konfliktu, s výjimkou obrany vlastního území proti útoku.
- 3) Neutrální stát nesmí poskytnout své území ani jedné z válečných stran pro přepravu zbraní či válečných jednotek.
- 4) Na neutrálním území ani v jeho vodách nesmí být provozován kořistní soud.
- 5) Neutrální stát může potrestat narušení jeho neutrality.
- 6) Neutrální stát nemůže poskytnout přímou ani nepřímou pomoc žádné z válčících stran.
- 7) Každé opatření musí být obecně přijato všemi stranami.

Tyto konvence také sloužily jako ochrana občanů neutrálních států před válkou (Reginbogin 2009: 2). Krom jiného musíme podotknout, že mezinárodní právo nenařizuje, aby neutrální moc zrušila obchodní závazky a své styky s válčícími zeměmi v době konfliktu. Dokonce může převážet raněné z války do vlastních nemocnic a poskytnout jim potřebnou pomoc či je převézt přes své území (Ganjuškin 1958: 17).

Důležitý faktor, který musí být dodržován, je, že neutralita států musí být respektována ostatními státy. Toto je základní podmínka, za které může být politika neutrality možná. Musí však počítat i s tím, že využití neutrality je ne vždy vhodným rozhodnutím pro daný stát, jelikož existují případy, kdy se státy vzdaly této politiky (Waisová 2003: 86). Již během první světové války u států jako Belgie či Norsko byla

¹ Hugo Grotius byl holandský právník a představitel školy přirozeného práva

neutralita porušována. To samé se dělo ve druhé světové válce a zahrnovalo to i další státy, a to Dánsko, Irsko, Lucembursko a Nizozemsko. Konkrétně Belgie byla v obou světových válkách napadena Německem, proto od politiky neutrality upustila a stala se členem NATO. V určitém směru založení Organizace spojených národů představovalo hrozbu pro uplatňování neutrality některých zemí. Na druhé straně jiné státy mohly aktivněji aplikovat tuto politiku (Rolenc 2008: 13).

Neutralita byla velmi významná i během studené války, kdy se státy rozhodly pro mírumilovnější politiku, aby zvýšily bezpečnost své země a zároveň podpořily světový mír. Díky této politice státy také nebyly nuceny mrhat penězi na vojenské síly. Konec studené války pak přinesl nejistotu mezi státy, zmizel důvod dále provozovat politiku neutrality. Nastolení multipolarity rovněž znamenalo změny v mezinárodním systému. Globalizace se považuje za základní sféru, která proměňuje lidskou realitu. Její pokračující dimenze mění povahu mezinárodní bezpečnosti a stejně tak i koncept neutrality. Nástup terorismu a radikalismu ještě více podnítil nejistotu států v současném nestabilním prostředí, a proto se politika neutrality zdá být bezcenná. Státy se totiž bojí jednat nezávisle v rámci zachování vlastní bezpečnosti a tradiční éra neutrálních států tak postupně mizí (ibidem: 7 – 11).

2. Kategorizace neutrality

Dělení neutrality se v literatuře liší, proto následnou klasifikaci nemůžeme brát za základní a obecně platnou. Pokud se budeme řídit délkou jejího trvání, tak se v mezinárodních vztazích člení do dvou skupin, sice na status prosté válečné neutrality a na status trvalé neutrality. Avšak já budu brát v potaz i další kritérium, a to právní status, a rozlišíme si neutralitu de facto a její protipól neutralitu de iure. Nejdříve se budeme zabývat válečnou neutralitou, jelikož ta se vyskytuje na mezinárodní scéně nejdéle. Následně si nadefinujeme a přiblížíme trvalou neutralitu, v jejíž formě se státy objevily v 19. století (Švýcarsko, Belgie, Lucembursko). A konečně za třetí uvedeme rozdíl mezi neutralitou de facto (neboli faktickou neutralitou) a de iure, v rámci které si i specifikujeme možnost neutralizace.

2.1 Válečná neutralita (dočasná)

Dočasná neutralita vychází z faktu, že probíhá nějaký válečný konflikt, jelikož původně vznikla jako neúčast ve válce (Ganjuškin 1958: 17). Důležitým faktorem tedy je, proč a jak byla neutralita u státu vyhlášena a na jak dlouho stát zůstal neutrální. Tento typ neutrality vzniká při vyhlášení války, kdy stát nechce být součástí konfliktu, a vyhlásí tuto bezpečnostní politiku se záměrem sebezáchovy. S koncem války zaniká pak i dočasná neutralita státu, kterou jednostranně prohlásil. Je tedy omezena na dobu trvání určitého konfliktu. Je částí institutu mezinárodního práva ozbrojených konfliktů – vzniká z práva válečného – nikoli na základě mezinárodní smlouvy (Šturma 1998: 15).

„Neutrálním státem se rozumí ten stát, který se neúčastní konkrétní války (mezinárodního ozbrojeného konfliktu). Má základní povinnost neúčastnit se válečných akcí a chovat se vůči všem válčícím stranám stejně. Poskytne-li jedné válčící straně určité výhody, musí je poskytnout i druhé straně. Odepře-li je jedné straně, musí je odepřít i druhé.“ (Potočný – Ondřej 2003: 427). Práva a povinnosti zemí s trvalou neutralitou vycházejí z pravidel dočasné neutrality v případě válečného konfliktu. Povinnosti neutrálních mocí po válce neboli v době míru byly druhořadé. Pokud stát vyhlásil tuto neutralitu, většinou to bylo považováno za nástroj vyhnutí se válce (Šturma 1998: 15).

2.2 Trvalá neutralita

Stav trvalé neutrality je složitou mezinárodně právní institucí, která byla poprvé objevena v 19. století, kdy se prvním trvale neutrálním státem v roce 1815 stalo Švýcarsko. Následně ji vyhlásila Belgie v roce 1831, jejíž neutralita trvala do roku 1919 a v roce 1867 i Lucembursko, které se jí vzdalo v roce 1944 (Ganjuškin 1958: 95). Doba trvání je hlavním činitelem, který odlišuje trvalou neutralitu od té válečné. Dále cíl a charakter jsou zásadními odlišnostmi mezi těmito dvěma druhy, zejména v souvislosti s válkou. Musíme však brát v potaz i právní diferenci, kterou autoři často zdůrazňují (Šturma 1998: 14).

Trvale neutrální moc je stát, „který se na základě vícestranné mezinárodní smlouvy nebo podobného aktu zřekl práva účasti na jakémkoliv budoucím mezinárodním ozbrojeném konfliktu (válce). Takový stát má trvale zajištěnou územní nedotknutelnost a politickou nezávislost.“ (Potočný – Ondřej 2003: 429 – 430). Raritou tohoto statutu je, že má hodnotu i v době míru. Stát se tedy nemůže účastnit právě probíhajícího ozbrojeného konfliktu, ale ani jiného konfliktu v budoucnu a zároveň nesmí poskytnout své území pro zřizování cizích válečných základů. S tím souvisí povinnost bránit se proti případnému agresorovi. Tyto povinnosti stát aplikuje v rámci všech států a země, které statut trvalé neutrality dané moci uznaly, musí tuto politiku respektovat a rovněž ji garantovat (Šturma 1998: 14 – 15). Dále uveďme, že se stát zřekl určité volnosti v zahraniční politice, například nesmí nikdy uzavírat hospodářské či politické smlouvy, pokud by hrozilo, že ho v budoucnu vtáhnou do konfliktu, kterého by se země samy účastnily (Potočný – Ondřej 2003: 430).

Pokud se vrátíme k výše zmíněné garanci neutrální politiky jinými státy, je nutno uvést, že garanční závazek státu uznávajících neutralitu znamená, že mají v případě potřeby povinnost bránit neutrální stát. Závazek měl význam v době stabilizace tohoto právního institutu, a to z toho důvodu, že neexistoval nijaký zákaz použití síly v mezinárodním systému. Z hlediska současného mezinárodního práva mají tuto povinnost všechny státy na základě kogentního zákazu použití síly, který je doprovázen systémem kolektivní bezpečnosti² a právem na kolektivní sebeobranu³. Systém

² Hlavní podstata kolektivní bezpečnosti je ve spojení států v jeden systém, ve kterém se domluví na zdržení se použití síly v případě, že mezi nimi vznikne konflikt. V případě porušení dohody jedním z členů, musí čelit společné akci států proti němu. Jediný zájem, který tyto státy spojuje, je společná zóna

kolektivní bezpečnosti je vylíčen v Chartě OSN. To jsou důvody, kvůli kterým je postavení neutrálních států, které vznikly až po roce 1945 jiné, než jaké je u uznané a garantované trvalé neutrality Švýcarska roku 1815 (Šturma 1998: 15). Rok 1945 je převratným, jelikož 26. června byla podepsána Charta Organizace spojených národů.

2.3 Neutralita de facto a de iure

Neutralita de facto se vztahuje na státy, které se rozhodly trvale vyhlásit neutralitu, ale tato neutralita již není mezinárodně zakotvená. Faktická neutralita bývá označována také jako dobrovolná. Země se dobrovolně přihlásí k trvalé neutralitě, která ale není založena na bázi žádné smlouvy, vlastní ústavy či jiného právního dokumentu (Šturma 1998: 15). Z právního hlediska stát, který se rozhodl pro neutralitu z vlastní vůle, zůstává také po celou dobu svobodný k tomu, aby ji mohl kdykoli zrušit za předpokladu, že to včas oznámí ostatním státům a neporuší tím žádné smluvní podmínky (Subedi 1993: 242). Proto je v celku nejasné, které evropské státy patří či patřily k neutrálním (Drulák – Druláková 2007: 173). Neutralita této kategorie je také definována jako politika nezúčastněných států⁴. Států, které jednostranně tuto politiku vyhlásily je v Evropě několik: Švédsko od roku 1834, jehož neutralita byla poté uzákoněna na Vídeňském kongresu a následně Haagskými úmluvami. Dalšími konkrétními příklady jsou Malta od roku 1981, Irsko od roku 1939, Rakousko od roku 1955 a nakonec Finsko od roku 1956. Nutno podotknout, že státy Finsko a Irsko se řadí ke státům, které uplatňují spíše politiku nezúčastněnosti, než neutrality (Šturma 1998: 15 – 16).

Opakem neutrality de facto je neutralita de iure, jež je charakterizována tím, že se neutralita státu pojí s určitým mezinárodním právním dokumentem, který má nejpravděpodobněji podobu mezinárodní smlouvy. Často země neutralitu přijme pod nátlakem mezinárodního systému, a to je důvod, proč se taková neutralita nazývá vnučená nebo negativní. Rakousko je typickým příkladem, který přijal tuto normu donucovacími prostředky v roce 1955 pod nátlakem Sovětského svazu (Beyer –

bezpečnosti vytvořená proti neznámému agresorovi (Waisová 2003: 78).

³ Formou kolektivní obrany se myslí bezpečnostní aliance, která je tvořena státy se společnými zájmy či podobnými zahraničními politikami. Účelem uskupení je bránit se proti společnému nepříteli pomocí ozbrojených sil (Waisová 2003: 77).

⁴ Nezúčastněnost byla nejvýznamnější za studené války, kdy státy nechtěly být součástí bipolární konfrontace. Tyto národy byly většinou nacionální a s politikou Západu či Východu neměly moc společného, proto vytvořily Hnutí nezúčastněných států, které si kladlo za cíl provádět nestrannou politiku a podporovat národně osvobozené hnutí (Waisová 2003: 84).

Hofmann 2011: 290). Jinou alternativou neutrality vnucené je neutralizace, což je instituce zakotvená v mezinárodním právu (Afsah 2011). Jde o velmi formální a striktní typ neutrality (Andisha 2015: 3). Záměrem neutralizace států je zachování míru prostřednictvím speciálních dohod souvisejících se státy, které představují sporná území. Snaží se zajistit, aby neutralizované státy již nemohly být zdrojem konfliktu. Jednostranné prohlášení o neutralitě prostřednictvím legislativního aktu – tedy neutralizace – nepředstavuje status trvalé neutrality, i když má dlouhodobý charakter. Musel by být doprovázen formou mezinárodní dohody (Black – Falk – Knorr – Young 1968: 18 – 20). Nezávislost neutralizovaného státu je zaručena mezinárodní smlouvou jednou či více velmocemi a je platná během války i míru (Andisha 2015: 3). Neutralizaci lze zrušit, jen pokud všechny státy souhlasí s odstoupením od dané smlouvy. Typickým příkladem současné neutralizace území jsou Ålandské ostrovy, jež jsou autonomní oblastí Finska ležící v Baltském moři (Subedi 1993: 241).

3. Pravidla „ideální“ trvalé neutrality

Pod pojmem *ideální neutralita* si můžeme představit mnoho významů. V této práci tím je myšlen soubor všeobecných předpisů, který by měl stát respektovat, pokud deklaroval neutralitu. Stát, který všechna stanovená práva a povinnosti důkladně dodržuje, vyjadřuje úctu všem ostatním národům svou nestranností a rovným jednáním. V této kapitole budou vytyčena kritéria, která budu sledovat v případových studiích u jednotlivých zemí v rámci toho, v čem se odchýlily. Závazky neutrála se liší na jednotlivé typy podle jejich charakteru a dále je můžeme vymežit do dvou obecnějších skupin na základě toho, zda probíhá válka nebo je nastolen mír. Nejdříve v kapitole rozeberu práva a povinnosti neutrálních států v době války a poté se zaměřím i na dobu míru.

Evropské právo veřejné stanovilo princip, že v průběhu války neutrálové nebudou do konfliktu intervenovat, ani nebudou podporovat žádnou z válčících stran. Tato povinnost je označována jako *zásada zdrženlivosti a rovného jednání*. Jakákoli pomoc jedné straně bez toho, aby ji neutrál poskytl i druhé, se považuje za porušení neutrality (Waisová 2003: 87). Nemohou vstupovat do vojenských koalicí, uzavírat dohody s účastníky války či vytvářet jakékoli politiky, které by je do války mohly zavléci (Ganjuškin 1958: 96). Dodávat válečný materiál bojujícím stranám je také zakázáno (Waisová 2003: 87). Dokonce i půjčka peněz jedné z válčících stran je porušením neutrality. Státy mají základní právo i nadále vykonávat svůj běžný obchod. Může se stát, že neutrální loď bude nositelem zboží jedné z válečných stran, se kterou má neutrál uzavřenou obchodní smlouvu. Druhá strana nemůže zkonfiskovat nepřátelský majetek, jelikož plavidlo neutrálního státu je nedotknutelné a s tím i vše, co převáží (Kent 2014).

Mezi další principy patří *zásada neposkytnutí území*. Neutrální území je nedotknutelné, což je základním právem neutrálů. Nesmí mu být nikým přerušovány vztahy s jinými státy. V případě porušení nedotknutelnosti, je nejen právem, nýbrž povinností státu se bránit jakýmkoli silami (Waisová 2003: 87). Povinností neutrálního státu je zabránit určitým věcem na svém území, žádný akt nepřátelství by na neutrální půdě neměl proběhnout. Nesmí poskytnout své území žádné z bojujících stran, neutrální stát by měl zastávat dokonalou rovnost mezi oběma stranami ve válce a nezvýhodňovat jednoho ani druhého. Například nesmí dopustit, aby byli lidé nabíráni do vojenských sil jedné z válčících stran v rámci jejich teritoria, nebo poskytnout své území k budování

cizích vojenských základen. Musí zabránit, aby došlo na jeho území k přípravě války s jedním z bojujících států. Pokud se jedná o teritoriální části moře neutrála, považuje se za neškodné, když jimi nepřátelská loď bez problémů proplouvá. Ve srovnání s přechodem armády přes pevninu to není považováno za takové porušení neutrálního území. Stát by musel výslovně zamítnout přechod válečných lodí přes jeho neutrální vody (Kent 2014).

Neutrál nemusí trpět situaci, během níž jsou jeho lodě, nálože či občané kontrolováni válčícími stranami. *Zásada strpění* je povinností neutrálního státu dát souhlas ohledně některých záležitostí a druhá strana to musí respektovat. Například, pokud je neutrální loď zastavena ke kontrole jejího nákladu válečným státem, musí mu nejdříve dát souhlas (Waisová 2003: 87).

Při vytváření závazků neutrála mezinárodní právo kladlo v potaz kromě války i období míru. *Zásada mírového jednání* říká, že „Neutrální stát není původcem války, nesmí válku „vyhlásit“ jako první.“ (ibidem). *Zásada neúčasti* zase striktně zakazuje členství v jakýchkoli vojenských či bezpečnostních uskupeních. Podle této zásady také nesmí stavět na svém území vojenské základny ani se zavazovat ke vstoupení do války za specifických okolností (ibidem).

4. Švédsko

4.1 Přijetí neutrality

Švédská neutralita sahá až do první poloviny 19. století, vlády Karla XIV. Tehdejší švédský (a norský) král se snažil vytvořit nový národní řád a přizpůsobit ho rovnováze sil v mezinárodním systému. Karel XIV. nechtěl být zatahován do rivality a soupeření okolních mocností a zapojovat se do válek. Švédsko bylo v 19. století definováno jako nezávislé, nejednalo se o závaznou trvalou neutralitu, jelikož nebyla nijak kodifikována či garantována jinými velmocemi (Gustavsson 1998: 72 – 73).

Během 19. století Švédsko ztratilo skoro veškeré své državy kolem Baltského moře a to byl důvod reakce přijetí konceptu neutrality. Tato geopolitická změna, jež byla pro Švédsko zásadní, vedla krále Karla XIV. také ke změně zahraniční a bezpečnostní politiky (Rolenc 2005: 136). 4. ledna 1834 Karel XIV. zaslal britské a ruské vládě memorandum, ve kterém vyhláší neutralitu vůči krizi na Blízkém východě (Lindström 1997). Právě tento rok je mnohými historiky považován za zrod švédské neutrality. Nicméně my jeho vývoj budeme sledovat i v dalších událostech, kdy se stupně švédské neutrality postupně měnily. Švédsko se za zemi neválčící prohlásilo i v roce 1864 během dánsko-německé války, kdy se švédské jednotky vylodily v Dánsku, ale dále se už konfliktu neúčastnily (Lindahl 1995: 43). Už tento akt je považován za porušení švédské neutrality, i když se vojenské jednotky do bojů nezapojily. Dalším přelomovým bodem byla krize na Balkáně a v severní Africe v roce 1912, kdy se Švédsko připojilo k Dánsku a Norsku, a společně vyhlásily zachování neutrality (Lindström 1997).

V roce 1914 se Švédsko první světové války neúčastnilo a zůstalo neutrální. Jeho neutralita byla prosazována dle Haagských konvencí a všeobecně uznávána. Avšak byla zjevná švédská nakloněnost k Německu v rámci své zahraniční politiky, jelikož to byl jeho hlavní obchodní partner. Když se dohodové mocnosti rozhodly pro obchodní blokádu Německa, Švédsko se rozhodlo nezapojovat (Rolenc 2005: 136). Jeden z problémů, jenž se vyskytl během první světové války, dal za vznik finského hnutí za nezávislost na carském Rusku. Finští aktivisté uprchli do Švédska, kde organizovali vojenský výcvik pro dobrovolníky bojující za finskou nezávislost (Lindahl 1995: 44).

4.2 Proměna konceptu neutrality

Po první světové válce roku 1920 švédský parlament ratifikoval členství ve Společnosti národů. Členství by mu umožňovalo být součástí úplně nového systému kolektivní bezpečnosti a zároveň vyhlásit neutralitu v případě další války. K tomu došlo hned ve 30. letech téhož století, kdy parlament znovu vyhlásil neutralitu Švédska a zároveň zvýšil výdaje na obranu státu. Opakovaně byla neutralita vyhlášena vládou ještě v září roku 1939, která ji hodlala přísně sledovat kvůli sílícímu mezinárodnímu nátlaku (Rolenc 2005: 136). Nicméně když SSSR napadl Finsko, Švédsko se rozhodlo, že neutralitu deklarovat nebude a jen se prohlásilo za zemi neválčící. K tomuto rozhodnutí se švédská vláda uchýlila, protože chtěla pomoci Finsku, jak už materiální či finanční podporou. Taktéž bylo Finsku zasláno asi osm tisíc švédských dobrovolníků (Lindahl 1995: 44). Avšak když Velká Británie chtěla pomoci Finsku a poslat vojáky přes švédské území, Švédsko to zamítlo (Gustavsson 1998: 72 – 73).

Po roce 1940 a okupaci Norska a Dánska došlo ze strany Švédska k několika ústupkům na německé konto. Švédská vláda nechala německá vojska, aby se stáhla z Norska přes Švédské teritorium a zároveň jim tam dovolila i projít (Rolenc 2005: 136). V roce 1941, když došlo k německému útoku na SSSR, Německo potřebovalo přesunout své vojáky z Norska do Finska přes Švédsko, Švédi opět ustoupili a přesun povolili (Global Security 2014). Nemluvě o tom, že se němečtí vojáci mohli plavit po švédských teritoriálních vodách a německá letadla létat švédským vzdušným prostorem (Lindström 1997).

Švédská neutralita nebyla nikdy kodifikována žádným závazným způsobem, ani zaručena ostatními velmocemi. Švédští politici se namísto toho rozhodli zdůraznit flexibilitu této politiky a chtěli ji určovat sami. Švédská politika neutrality se v dobách po obou světových válkách řídila dvěma zásadami. První zásada je nadefinována tak, že by se Švédsko v době míru mělo vyhnout závazkům, jež by ohrozily plnění švédské neutrality. Vyplývá z toho, že by nemělo vstoupit do žádné aliance či vyvážet zbraně a jiné vojenské materiály. Druhá zní, že Švédsko v době míru bude vést ostatní mocnosti k respektování své neutrality i v době války (Gustavsson 1998: 73).

Během studené války by mohla být zahraniční a bezpečnostní politika Švédska rozdělena do tří oblastí. Zaprvé to byly úmluvy se západním světem, zadruhé rozhodnutí připojit se k nově vznikající Organizaci spojených národů a zatřetí podpora rozvoje zemí třetího světa. Švédsko vkládalo velkou důvěru v Západ, spoléhalo na

Spojené státy, že jim pomohou v případě napadení Sovětským svazem (Lindström 1997). Jak je známo, Švédsko se rozhodlo nepřipojit se k západní vojenské alianci NATO, i přesto byla v roce 1960 předložena zpráva americkým ministerstvem zahraničí, že USA bude bránit Švédsko v případě útoku SSSR (Bruzelius 2008: 57 – 58).

V roce 1946 se Švédsko stalo členem Organizace spojených národů, přičemž nepřipouštělo, že by to mohlo být v rozporu s jeho probíhající politikou neutrality. Od dob spolupráce s touto organizací, se Švédsko plně zapojovalo do akcí OSN. Švédské mírové síly, takzvané modré přilby, společně s ostatními členy byly přítomny v mnoha zemích, ve kterých působili jako pozorovatelé v peacekeepingových misích (Lindström 1997). Dokonce se švédský představitel Dag Hammarskjöld stal generálním tajemníkem organizace (OSN 2016). Zda neutralita tímto krokem porušena byla či ne je podle mnoha autorů těžké určit. Někteří se přiklání k názoru, že tento závazek jen přispěl k budování mírového systému a s neutralitou to nebylo neslučitelné (Lindström 1997).

Dalším velmi diskutovaným bodem tohoto tématu byl rok 1971, kdy se švédský parlament rozhodl odmítnout vstoupit do Evropského společenství (později EU). Tehdy argumentoval tím, že členství by bylo neslučitelné s neutralitou státu. Nicméně koncem studené války došlo k transformaci rovnováhy moci na mezinárodním poli. Dlouhé období bipolarity tak roku 1989 skončilo a Spojené státy zůstaly jedinou světovou supervelmocí, ovšem hegemonem se nestaly. Povaha nové multipolární struktury byla poněkud nejasná a ne zcela stabilní. V této situaci byla Švédsku položena otázka, jak se s tímto vypořádat v rámci vlastní bezpečnostní politiky. EU se stala silným hráčem na mezinárodní scéně a došlo tak k přehodnocení pohledu na členství v Unii a na švédskou neutralitu (Gustavsson 1998: 68 – 84).

V tomto důsledku (a mnoha dalších) v roce 1991 podala švédská vláda přihlášku ohledně členství v Evropském společenství. Premiér Carl Bildt prohlásil, že švédský koncept neutrality pro jeho zahraniční a bezpečnostní politiku se změnil. Švédsko se v době míru zdrží účasti v jakýchkoli vojenských paktech, ovšem může se stát členem organizací jiného typu a v případě války si chce zachovat možnost zůstat neutrální. Švédská neutralita se stala spíše flexibilní, nežli pevně danou (Tepe 2007: 191).

Švédsko se stalo členem Evropské Unie 1. ledna 1995 v rámci čtvrtého rozšíření EU. Vstup znamenal také účast na Společné zahraniční a bezpečnostní politice a Švédsko na přijetí SZBP nahlíželo jako na výhodnou bezpečnostní politiku, která mu

může zajistit lepší ochranu území (Lindström 1997). Proběhla transformace švédské bezpečnostní politiky, během které byla švédská neutralita nejdříve chápána jako neúčast v aliancích, poté jako neúčast ve vojenských aliancích. Další podstatnou změnou bylo rozšíření bezpečnosti o další aspekty, a to politické, ekonomické, sociální a environmentální (Rolenc 2005: 140).

Když v 11. září roku 2001 došlo k teroristickým útokům, Švédsko začalo podporovat rozvoj vojenských kapacit Evropské unie a celkové posílení Společné zahraniční a bezpečnostní politiky EU. Takový postoj si však Švédsko muselo obhájit kvůli své probíhající neutralitě, což se stalo v roce 2002. Vláda tehdy zdůvodnila cíle SZBP tím, že se snaží zachovat mír a podporovat stabilitu a bezpečnost země. Neutralitu si zachovávají, jelikož je výhodná pro stát v případě konfliktu (Menon 2004: 645).

V roce 2003 došlo ke změně vládní formulace švédské bezpečnostní politiky, ze které byla vypuštěna účast na vojenských aliancích a zaměřuje se na globální spolupráci v rámci bezpečnosti. K další rekonstrukci švédské bezpečnostní politiky došlo roku 2005, kdy byla z konceptu švédské neutrality vypuštěna neúčast ve vojenských aliancích kvůli novým hrozbám v mezinárodním systému. Zároveň v reakci na zemětřesení v Asii, které zasáhlo i Švédsko, došlo k rozšíření bezpečnostní koncepce. Začalo se zdůrazňovat zlepšení kapacit Švédska v nouzových situacích a byly definovány nové společné hrozby, jako například přírodní katastrofy, zhoršování životního prostředí, chudoba a pandemie, a další (Tepe 2007: 198 – 200).

4.3 Současné vnímání neutrality

V dnešní době švédská neutralita nemá žádnou mezinárodní legální základnu, není tedy právně ukotvena. Přesto je na mezinárodní scéně uznávána ostatními mocnostmi jakožto politicko-bezpečnostní strategie. Pro švédské obyvatelstvo neutralita však neznamená jen to, představuje také národní identitu a klíčovou hodnotu (Bohatová 2012: 8 – 9). „Švédská rychlá přeměna z chudého periferního státu na prosperující model ekonomiky a společnosti byla silně spojená s neutralitou. Neutralita nebyla považována jen za prostředek, který uchránil Švédsko před zatažením do války, ale rovněž za nástroj, který do budoucna zajistil švédský blahobyť.“ (Tepe 2007: 194). Švédská mentalita spočívá v tom, že být neutrální je národně zakořeněné a „[b]ýt Švéd, znamená být neutrální.“ (Eliasson 2004: 14). Není to vnímáno jako bariéra, ale jako dobře fungující nástroj chránící svrchovanost a demokracii (Bohatová 2012: 9).

Nicméně koncept neutrality ve Švédsku byl v průběhu celých století dosti dynamický a proto je možné říci, že se vnímání neutrality bude měnit i v budoucnu. Fakt, že je tato země součástí EU, podle mnoha autorů není v rozporu s konceptem neutrality. Důvod je takový, že EU není obrannou aliancí ani uzavřeným spojenectvím, a pouze vlivný aktér může přispívat k budování globální bezpečnosti. Švédské prosazování Společné zahraniční a bezpečnostní politiky je vyjádřeno tak, že rozšiřování této politiky je podstatné pro lepší vystupování EU jako silnějšího celku (ibidem: 17).

V roce 2009 švédská liberální strana požadovala, aby se Švédsko stalo plnoprávným členem Severoatlantické aliance. Přestože Švédsko se Severoatlantickou aliancí dlouhodobě spolupracuje, mluvčí strany pro zahraniční politiku Birgitta Ohlsson podala k žádosti nesouhlasné stanovisko (Global Security 2014). Podle nejnovějších průzkumů se ovšem švédské veřejné mínění posouvá směrem k členství v NATO. Podle průzkumu Sifo z roku 2015, z celkového počtu tisíc respondentů, by 41% souhlasilo se vstupem do NATO, 39% bylo proti vstupu a 20% si nebylo jistých (The Local 2015). Tento ekvivalent zůstal stejný až do roku 2017 (FIIA 2018). Změnu pohledu ovlivnila možná hrozba pocházející z Ruska, jelikož v roce 2014 byla spatřena ve švédských vodách záhadná zahraniční ponorka – pravděpodobně z Ruska. Také bylo mnohokrát ve švédském vzdušném prostoru zahlédnuto několik ruských válečných letadel. Švédský velvyslanec však argumentoval, že dokud Švédsko zůstane neutrální, nebude cílem ruských ozbrojených sil (The Local 2015). Je zřejmé, že dlouhodobý vztah Švédska k NATO je velice ojedinělý, avšak není vůbec neutrální (Hendrickson 2007).

4.4 Odchýlení švédské neutrality od schématu ideální neutrality

Švédsko v 19. století využilo politiku neutrality zejména k uhájení své suverenity. Tehdejší král Karel XIV. nechtěl být zatahován do rivality evropských států a zapojovat se do válek. Vyhlášení neutrality rovněž podnítil fakt, že sousedí s Finskem, které bylo až do začátku minulého století pod nadvládou Ruska. Hrozilo tak napadení Ruskem z finského teritoria (Weibull – Enander – Larson – Norman – Sandvik – Helmfrid 2019). Z těchto důvodů se Švédsko deklarovalo neutrálním státem. Nicméně, už během první světové války byla jednoznačná nakloněnost k Německu, jelikož tyto dvě země spolu udržovaly obchodní styky a Švédsko se bálo, že by Německo obchodní partnerství zrušilo. Politika Švédska se v tomto období nedala považovat za nestrannou

(Rolenc 2005: 136). Totéž se dělo během druhé světové války, kdy švédská vláda poskytla německým vojskům své neutrální území, teritoriální vody i vzdušný prostor (Global Security 2014, Lindström 1997). Nejenže tím došlo k nerovnému jednání, ale zároveň Švédsko porušilo *zásadu neposkytnutí území*. Švédsko se v té době nedalo považovat za neutrální, ale spíše za zemi neúčastníci se války.

Naopak ve vztahu k Sovětskému svazu panovala ze strany Švédska obrovská nedůvěra. Jak už jsem zmínila, obávalo se napadení přes finské území, proto podporovalo jakékoli snahy Finska o získání nezávislosti. Neutrální stát si však nemůže dovolit poskytnout cizímu státu své území, jako to umožnilo Švédsko finským aktivistům k přípravě boje o nezávislost a porušilo tak *zásadu neposkytnutí území*. Neutrální stát musí totiž zabránit tomu, aby došlo na jeho území k přípravě jakékoli války. Švédsko pomohlo Finsku ještě jednou během druhé světové války, když bylo napadeno Sovětským svazem. Od neutrality se tehdy odklonilo tím, že porušilo *zásadu zdrženlivosti a rovného jednání*. Poslalo Finsku materiální, vojenskou i finanční pomoc, ale dodávat válečný materiál či peníze bojujícím stranám je zakázáno (Gustavsson 1998: 72 – 73).

Po druhé světové válce došlo k přehodnocení švédské neutrality tamním parlamentem, jelikož schválil vstup Švédska do OSN (Rolenc 2005: 136). Participace v OSN sama o sobě by nebyla porušením neutrality. Nicméně fakt, že se Švédsko účastnilo misí OSN v Mali a v Iráku, porušuje *zásadu neúčasti* (Sveriges Riksdag 2017). Švédsko poskytlo Organizaci v rámci zmíněných misí svá vojska a tím se od ideální neutrality zásadně odchýlilo.

Od doby, kdy bylo Švédsko nakloněno Německu, se neutrál posunul více na západ. S USA podepsalo úmluvy, že jim pomohou v případě útoku SSSR (Bruzelius 2008: 57 – 58). Tyto úmluvy nejsou neutrální a jsou v rozporu se švédskou neutralitou, jelikož by se nemělo přiklánět na žádnou stranu. Ryan Hendrickson komentoval vztah NATO se Švédskem a zdůrazňuje, že mělo ke členům Aliance velmi blízko. Některé státy organizace přislíbily bezpečnostní záruky Švédsku v případě útoku a s několika dokonce tajně spolupracovalo na bezpečnostních otázkách (Hendrickson 2007). Striktně tím porušovalo *zásadu zdrženlivosti a rovného jednání*, protože neutrální stát by takové politiky v žádném případě provozovat neměl.

Od doby, kdy bylo Švédsko nakloněno Německu, se neutrál posunul více na Západ. S USA podepsalo úmluvy, že jim pomohou v případě útoku SSSR (Bruzelius

2008: 57 – 58). Tyto úmluvy nejsou neutrální a jsou v rozporu se švédskou neutralitou, jelikož by se nemělo přiklánět na žádnou stranu. Ryan Hendrickson komentoval vztah NATO se Švédskem a zdůrazňuje, že mělo ke členům Aliance velmi blízko. Některé státy organizace přislíbily bezpečnostní záruky Švédsku v případě útoku a s několika dokonce tajně spolupracovalo na bezpečnostních otázkách (Hendrickson 2007). Striktně tím porušovalo *zásadu zdrženlivosti a rovného jednání*, protože neutrální stát by takové politiky v žádném případě provozovat neměl.

Posledním zásadním bodem, který v práci v rámci tohoto státu zmíním, je vstup Švédska do Evropské unie a přijetí SZBP (Lindström 1997). Švédsko tím totiž porušilo *zásadu neúčasti*, která striktně zakazuje členství v jakýchkoli vojenských či bezpečnostních uskupeních. Evropská unie jako taková není považována za bezpečnostní organizaci, avšak Společná zahraniční a bezpečnostní politika přináší do unie znaky bezpečnostní aliance. Zejména z toho důvodu, že Bezpečnostní a obranná politika v rámci SZBP vede mírové mise ve spolupráci s OSN či NATO. Úkolem mírových sil je poskytovat bezpečnost a podporu při budování míru, chránit civilisty, pomoci při organizaci voleb či pomoci při odzbrojování. Hlavním principem, které by se mírové operace měly řídit, je nepoužití síly s výjimkou sebeobrany (European Union 2019, United Nations Peacekeeping nedatováno). Problém však nastal v momentě, kdy se z mírových neozbrojených pozorovatelů z roku 1948 stalo něco, co vypadá mnohem více jako běžné vojenské jednotky. Dokonce některé z misí (například mírová mise v Mali) už ani nejsou nazývány mírovými misemi, nýbrž stabilizačními operacemi. Není tam totiž žádný mír k udržení. Jejich úkolem tedy není mír udržet ale učinit ho, a k tomu jsou oprávněni použít i sílu (Zimmerman 2016). Z toho důvodu je možné říci, že se Švédsko (a další neutrálové) odklání od konceptu ideální neutrality. Navíc v průběhu let Švédsko začalo zvyšovat své vojenské kapacity v rámci Evropské Unie (Menon 2004: 645).

5. Rakousko

5.1 Přijetí neutrality

Za prehistorické období rakouské neutrality můžeme považovat konec první světové války. V říjnu roku 1918 vzniklo provizorní Národní shromáždění, které bylo složeno ze zástupců německy mluvících zemí Rakouska-Uherska. Toto německé Rakousko nemělo být pokračovatelem bývalé monarchie, ale ztělesňovat nový stát v mezinárodním společenství. Jelikož představoval nově vzniklý stát, nikoli stranu válčící v uplynulém konfliktu, od počátku na něj bylo nahlíženo jako na neutrálního aktéra. Vítězné mocnosti německé Rakousko jako samostatný stát nejprve neuznaly. To se stalo až o rok později na Versailleské mírové konferenci, kdy byla oficiálně ukončena válka, a německé Rakousko se stalo nezávislým státem s novým názvem Rakouská republika. Tento závazek byl uplatněn v rámci St.-Germainské smlouvy, ze které také vyplývala rakouská povinnost být neutrálním státem. Nicméně, zmíněná smlouva nevytvořila z Rakouska zcela neutrální zemi (Šturma 1998: 23 – 24). Můžeme však případ vzniku rakouské neutrality brát jako neutralitu *de iure*, jelikož byla přijata pod nátlakem mezinárodního systému.

12. března 1938 došlo k tzv. Anschlussu Rakouska, tedy k jeho anexi nacistickým Německem. Tímto krokem došlo k pádu první republiky (ibidem: 24). Až na Třetí Moskevské konferenci⁵ roku 1943 bylo Rakousko osvobozeno od německé nadvlády. Avšak mu stále byla přičítána zodpovědnost za účast ve válce na straně hitlerovského Německa, a proto si jej vítězné mocnosti (USA, Velká Británie, SSSR a Francie) rozdělily do čtyř okupačních zón (Yale Law School 2008). Dvě velké politické rakouské strany Österreichische Volkspartei⁶ a Sozialdemokratische Partei Österreichs⁷ roku 1947 zahrnuly do svých programů koncept trvalé neutrality, přičemž zástupci Rakouska tento návrh poprvé zmínili na konferenci ministrů zahraničních věcí v Berlíně roku 1954. Rakousko zde navrhlo, že se země nebude účastnit vojenských paktů a zároveň nedovolí stavět vojenské základny jiných států na území Rakouska (Šturma 1998: 24).

Druhé období rakouské neutrality je spojováno s podepsáním Moskevského

⁵ Konference ministrů zahraničí Sovětského svazu, Spojených států amerických a Velké Británie za druhé světové války.

⁶ V překladu: Rakouská lidová strana

⁷ V překladu: Sociálně demokratická strana Rakouska

memoranda 15. dubna 1955. Bylo to memorandum o výsledku jednání mezi vládními delegacemi z Rakouska a Sovětského svazu. Rakousko se v něm zavázalo k trvalé neutralitě (ibidem). Memorandum však nepodložilo rakouskou neutralitu mezinárodním právem, pouze mu vytyčilo cíle, jež by mělo následovat a uplatňovat v rámci svých dalších politik (Verdross 1956: 61). Plná suverenita a nezávislost Rakouska byla obnovena o měsíc později ve vídeňském Belvederu, kde byla podepsána Státní smlouva mezi čtyřmi velmocemi a Rakouskem. Do devadesáti dnů tak musel proběhnout odsun spojeneckých vojsk (Šturma 1998: 25). Dne 26. října 1955 byl Národní radou přijat ústavní federální zákon o trvalé neutralitě Rakouska (Kunz 1956: 420).

Trvalá neutralita Rakouska byla vzápětí výslovně uznána šedesáti dvěma státy, pět států vzalo notifikaci na vědomí a dalších pět svou odpověď nevyjádřilo. Tím byla oficiálně rakouská neutralita mezinárodně uznána (Šturma 1998: 24). Smlouva o neutralitě nadobro ukončila okupaci Rakouska, která probíhala od roku 1938. Tento národ, co se velikosti týče, je geograficky malý, má nízký počet obyvatel a omezený počet nerostných zdrojů. Pro velmoci mezi Východem a Západem nemělo význam o takovou zemi ve studené válce bojovat, proto se raději rozhodly pro mírové řešení konfliktu. Vyhlásily jeho samostatnost a tak území nemohla vlastnit ani jedna z konfliktních stran (Ferring 1968: 651).

Obě strany, jak Západ, tak Východ, měly tři základní požadavky ohledně rakouské trvalé neutrality. První povinností bylo nepřistoupení do vojenských aliancí, druhou nepovolení výstavby vojenské základny na svém území. Tyto dvě byly zadány Sovětským svazem, jelikož nechtěl, aby Rakousko začalo spolupracovat se západními mocnostmi. Třetí povinností danou Spojenými státy bylo chránit svou neutralitu a suverenitu všemi prostředky, které má k dispozici (Kunz 1956: 424).

5.2 Proměna konceptu neutrality

Etapu dalšího vývoje rakouské neutrality můžeme v této práci datovat od roku 1956 do roku 1970. Tuto dobu nazývá autor Pavel Šturma pasivní neutralitou. Tehdy vláda směřovala rakouskou politiku k participaci v mezinárodních organizacích (Šturma 1998: 26).

Již v roce 1947 Rakousko požádalo o členství v Organizaci spojených národů, kdy ještě nebyl plně suverénním a neutrálním státem. Bohužel mu nebylo vyhověno, jelikož ho Sovětský svaz vetoval (Kunz 1956: 423). O další přijetí se ucházelo už jako

neutrální stát a neutrální hodlalo zůstat i po vstupu do OSN (Zemanek 1961: 413). V prosinci 1955 bylo jednoznačně odhlasováno, že se Rakousko stává členem organizace (Šturma 1998: 26). Tímto vstupem nechtělo porušit svou neutralitu a podle rakouského právníka Alfreda Verdosse, se to ani s trvalou neutralitou nijak nekřížilo, jelikož hlavním cílem OSN je udržovat mezinárodní mír (Verdross 1956: 68). V době přijetí si to i tehdejší vláda takticky obhájila. Prohlásila, že její politika neutrality se zaměřuje na podporu práva orientovaného na respektování základních lidských práv a svobod a angažovanosti v činnostech, jež vedou ke stabilizaci světového míru. A právě dosažení těchto záměrů je nejlépe uskutečnitelné v rámci OSN, která není vojenskou aliancí, a proto to není v rozporu s jejich neutralitou (Zemanek 1961: 416).

Stejně jako Švédsko, Rakousko taktéž není členem Severoatlantické aliance (Handl 2003: 78). Nicméně, z důvodu rakouské participace na zahraničních misích pod záštitou OSN, se v mezinárodním společenství začalo diskutovat o členství tohoto státu v NATO. Podmínkou by však bylo upuštění od statutu neutrality, jelikož NATO je vojenskou aliancí (NATO 1949). To se neuskutečnilo, avšak v roce 1995 podepsalo dokument Partnerství pro mír. V tomto programu se zavázalo, že se bude účastnit akcí zaměřených na udržení míru a rovněž humanitárních akcí. V roce 1998 dokonce rozšířilo tuto koncepci s tím, že bude součástí i akcí na prosazování a konsolidaci míru (Handl 2003: 78).

Rakousko 16. dubna 1956 vstoupilo do Rady Evropy. Podle všeho členství v Radě bylo dle rakouské vlády naprosto slučitelné s jejich statusem neutrality. Jako důvod udali, že otázky týkající se národní obrany nezapadají do působnosti Rady Evropy, tudíž vojenská spolupráce je vyloučena z jakýchkoli debat. Dokonce i Sovětský svaz uznal, že tento krok nebyl odchýlením od neutrální politiky. Rakousko se ukázalo být v Radě Evropy velice aktivní. Prostřednictvím své spolupráce na mezivládní úrovni, participovalo na řešení evropských problémů. Prvním rakouským Generálním tajemníkem Rady Evropy se v roce 1969 stal bývalý ministr zahraniční Lujo Tončić-Sorinj (Zöllner 1977: 180 – 181).

V 60. a 70. letech probíhaly debaty a jednání o vstupu Rakouska do Evropského společenství. S tím se samozřejmě také nesly spory o tom, zda je takové členství slučitelné s trvalou neutralitou země. Názor, že by to porušovalo rakouskou neutralitu, nejvíce zastával Sovětský svaz, který byl výhradně proti rakouskému vstupu do ES. Nicméně, rakouský postoj se na konci 80. let změnil, když zažádalo o členství ve

společenství s principem zachování neutrality státu. Stát tak učinil zejména z důvodu výhod vyplývajících ze členství, jako je jednotný trh či prohlubování integrace států v politickém směru. V průběhu jednání roku 1992 Rakousko rovněž souhlasilo s cíli a přivlastněním Společné zahraniční a bezpečnostní politiky. Opět vyvstaly spory o slučitelnosti zmíněné politiky s jeho neutralitou, přičemž Rakousko prohlásilo, že zde žádný rozpor není. Jako argumentaci použilo Ústavní zákon o trvalé neutralitě Rakouska, kde se píše, že povinností neutrála je neúčast ve válce, nepřipojení se k vojenské alianci, a nepovolení stavby vojenských základen na svém území. Proto Rakousko neshledává přistoupení na tuto politiku porušením neutrality. Rakousko se oficiálním členem nově přejmenované Evropské unie stalo 1. ledna 1995 spolu se Švédskem a Finskem (Šturma 1998: 30 – 31).

Novou bezpečnostní a obrannou strategii Rakousko deklarovalo v bezpečnostní doktríně z 23. ledna 2001. Nová doktrína vznikla v reakci na nestabilitu v důsledku globalizace, konkrétně na události teroristického útoku na světové obchodní centrum v New Yorku 11. září téhož roku. Nahrazuje Národní obranný plán, který byl přijat v 70. letech 19. století. Moderní svět už nečelí pouze vojenské hrozbě, proto je novým cílem vytvořit preventivní opatření a zabránit vzniku hrozby již od jejího počátku. Z doktríny také vyplývá kapitola, která pojednává o nové koncepci neutrality Rakouska. Odklon od neutrality a nastolení solidarity byl nejnovější platformou pro lídry rakouské politické strany ÖVP. Ti zastávali názor, že neutralita u členů Evropské unie by měla být zakázána a zrušena. Neshodli se však s opoziční vládnoucí stranou v koalici SPÖ, která chce rakouskou neutralitu udržet. Bez hlasů SPÖ však vláda zákon neutrality zrušit nemůže, jelikož tento proces vyžaduje ústavní dvoutřetinovou většinu v parlamentu (AG Friedensforschung nedatováno). Nicméně Rakousko provedlo změny ve statutu neutrality země, které z něho vytvořily nikoli neutrální, ale vojensky nezúčastněný stát (Handl 2003: 77).

S tím souvisí také červenec 2001, kdy „[...] vstoupil v platnost zákon o pobytu cizích jednotek v Rakousku, jenž vychází vstříc rostoucí potřebě umožňovat tranzit i pobyt vojáků jiných zemí při přípravě a provádění mírových operací.“ (ibidem). Zákon je podle Rakouska slučitelný s jejich neutralitou, přičemž nedošlo ani k nijakému přeformulování či novelizaci politiky neutrality (ibidem).

Pokračující spolupráce stran v SPÖ a ÖVP nezlepšila koaliční neshody a rozdílné postoje ohledně neutrality a směřování další politiky Rakouska stále ve vládě

panují. Spory se ještě prohloubily, když v roce 2011 zemím NATO bylo povoleno vypustit svá vojenská letadla přes rakouský vzdušný prostor, aby zaútočila na Libyi v souvislosti s Arabským jarem. Předseda strany Freiheitliche Partei Österreichs⁸ vyzval vládu, ať povolení zruší, jelikož tím porušují rakouskou neutralitu (Die Presse 2011). Otázka diplomacie rakouské neutrality tak zůstává stále otevřená.

5.3 Současné vnímání neutrality

Již od 90. let se diskuze o směřování rakouské neutrality dělí do dvou skupin. Jednou z nich jsou zastánci trvalé neutrality, kteří si přejí zachovat její tradici. Tím je politická strana SPÖ, a Die Grünen⁹, kterým neutralita vyhovuje, jako prostředek k vyhnutí se válce, a proto jsou proti členství v jakýchkoli vojenských aliancích. Do druhé skupiny patří opoziční strana ÖVP a politická strana FPÖ. Obě jsou pro vstup Rakouska do Severoatlantické aliance a výstavbu mnohonárodních jednotek, nechtějí být totiž jako spojenci v mezinárodní bezpečnostně obranné politice ignorováni (Handl 2003: 76).

Politika neutrality je jedním z nejdůležitějších diskutovaných témat na rakouské diplomatické scéně. Její podstatnost pro politiky se dá měřit s nezaměstnaností v Rakousku. Pro tamní obyvatele představuje zakořeněnou národní hodnotu a s neutralitou se identifikují (Hančilová 2002: 138). Musíme však podotknout, že většina rakouské populace neutralitu chápe jen jako neúčast ve vojenských aliancích, nasazení rakouských vojsk naprosto podporují (Handl 2003: 76). Nicméně neutralitu obyvatelé berou jako národní identitu, která zaručuje blahobyt státu. V minulosti za probíhajícího konfliktu mezi Západem a Východem jim zajistila stabilitu země. Zároveň na armádu jsou velice nízké výdaje státu. Podstatné v tomto kontextu ale je, že většina Rakušanů žije v iluzi, že v současném světě zemi žádný konflikt nehrozí. To zapříčiňuje neochota rakouských politiků důkladně rozebrat a prodiskutovat budoucnost bezpečnostní a obranné politiky (Hančilová 2002: 138 – 140).

Bezpečnostní experti a diplomaté (například Gerhard Jandl) tvrdí, že nejlepší variantou pro Rakousko by bylo úplné zrušení neutrality, jelikož už nenaplňuje svou funkci. Navíc díky vstupu státu do OSN a EU, neutralita byla už dávno překonána. To si však Rakousko odůvodnilo tím, že OSN není vojenskou aliancí a cíle Evropské unie splňují zásady a hodnoty, které Rakušané uznávají. Nicméně, jak řekl jeden rakouský

⁸ V překladu: Svobodná strana Rakouska.

⁹ V překladu: Zelení – Zelená alternativa.

diplomat, cokoli Rakušané udělají, vždy to pro ně bude neutrální čin. Bohužel se rakouské vládě doposud nepodařilo přesvědčit obyvatelstvo, aby se vzdalo trvalé neutrality a jejich vůle je zatím nejsilnějším nástrojem k jejímu zachování (Handl 2003: 77, Hendrych 2017).

5.4 Odchýlení rakouské neutrality od schématu ideální neutrality

Rakousko nepřijalo svou neutralitu přirozenou cestou historickým vývojem, ale byla zemi vnucena, aby se mohla stát opět nezávislým a svrchovaným státem po konci druhé světové války. Hned, jak se Rakousko stalo nezávislým, chtělo se zapojit do mezinárodní scény. A tak se i stalo, když se Rakousko stalo členem Organizace spojených národů. I když OSN není ve své zásadě vojenskou aliancí, provozuje mírové mise, kterých se účastnilo právě i Rakousko (Šturma 1998: 26). Tím porušuje naši *ideální neutralitu*, respektive *zásadu neúčasti*.

Stejně jako Švédsko má i Rakousko velmi blízké vztahy se západním světem, konkrétně tedy se Severoatlantickou aliancí. Když podepsalo dokument Partnerství pro mír, porušilo tím v rámci své neutrality *zásadu zdrženlivosti a rovného jednání*. Dokument totiž zavazuje Rakousko participovat na operacích zaměřených na udržení a konsolidaci míru, a tato skutečnost stát vychyluje od konceptu neutrality, i když se jedná o mírové účely (Handl 2003: 78). Do velké míry neodpovídá výše uvedenému principu neutrality – *zásadě neúčasti* – den, kdy se Rakousko stalo členem Evropské unie. Se členstvím totiž přijalo Společnou zahraniční a bezpečnostní politiku, která není slučitelná s podstatou konceptu neutrality (Šturma 1998: 30 – 31).

O několik let později rakouská vláda rozhodla schválit zákon, jenž umožňoval vstup i pobyt cizích vojsk na neutrálním území Rakouska. Tento neutrál tak porušil nedotknutelnost svého území, přičemž vláda s neslučitelností nesouhlasí. To samé platí i pro fakt, že Rakousko je velmi nakloněné k tomu, vytvořit evropskou armádu s podílem té rakouské na ní. Armáda EU by byla nasazována zejména do misí na udržení světového míru a tím by došlo k narušení *zásady neúčasti* (Handl 2003: 77). V souvislosti s probíhajícím Arabským jarem, kdy se NATO rozhodlo zaútočit na Libyi, Rakousko poskytlo svůj vzdušný prostor bojovým letadlům Severoatlantické aliance (Die Presse 2011). *Zásada neposkytnutí území* byla tímto rozhodnutím opět porušena a zdá se, že Rakousko dokonalou rovnost už více méně nezastává.

6. Švýcarsko

6.1 Přijetí neutrality

Ačkoli obecně známý fakt tvrdí, že švýcarská neutralita sahá až do dob založení onoho státu, nelze to považovat za počátek jeho neutrality. Začneme s rokem 1515, kdy probíhala bitva o Marignano. V ní proti sobě bojovala Francie s Itálií, přičemž Francie vytvořila se Švýcarskem federální alianci. Po francouzské porážce, Švýcaři upustili od taktiky vměšování se do cizích záležitostí, jelikož v případě prohry to má své následky. Po této události Švýcarsko upustilo od své dobyvačné diplomacie a začalo využívat neutrální politiky. Dalším důsledkem výše zmíněné bitvy bylo uzavření trvalého míru mezi Francií a Švýcarskem 12. listopadu 1516. Následně 5. května 1521 došlo vytvoření ofenzivní a obranné aliance těchto dvou států, která zaručovala vzájemné neútočení a vzájemnou pomoc v případě napadení jednoho ze států jinou mocností. Při příležitosti založení aliance, Francie výslovně zaručila švýcarskou neutralitu (Sherman 1918: 241).

Dalším mezníkem pro švýcarskou neutralitu byl konec třicetileté války. Po jejím ukončení byl v roce 1648 uzavřen Vestfálský mír. Ten formálně uznal Švýcarskou konfederaci, která hned od počátku provozovala jednostranně vyhlášenou politiku neutrality. Nebyla tedy zatím mezinárodně zakotvená. Švýcarsku se ji však nepodařilo v období Francouzské revoluce a napoleonských válek udržet a od neutrality upustila v rámci přijetí nové ústavy roku 1798. Po jejím ukotvení jednotlivé kantony ztratily nezávislost a místo konfederace byla vyhlášena Helvétská republika. Nová republika podepsala spojeneckou smlouvu s Francií, která dokonce anektovala některé kantony (Šturma 1998: 17).

Chaos v Helvétské republice trval až do porážky Napoleona roku 1814, kdy došlo k obnovení Švýcarské konfederace a navrácení anektovaných kantonů. Jednou z nejdůležitějších událostí týkající se neutrality ve Švýcarsku byl Vídeňský kongres, který proběhl 20. března 1815. Na tomto setkání podepsalo Portugalsko, Prusko, Rakousko, Rusko, Španělsko, Francie, Švédsko a Velká Británie deklaraci, která uznala a garantovala trvalou neutralitu Švýcarska. Země ji následně 27. května přijala. Deklarace byla potvrzena Závěrečným aktem Vídeňského kongresu, článkem 84, a následně Pařížským aktem z 20. listopadu 1815. Pařížský akt se týkal znovu potvrzení evropskými mocnostmi, že švýcarská neutralita je nedotknutelná a jeho stát zcela nezávislý (ibidem). Od té doby je Švýcarsko trvale neutrální s mezinárodní garancí

světových velmocí.

6.2 Proměna konceptu neutrality

Švýcaři k udržení své nezávislosti a neutrálního státu disponují poměrně silnou armádou a mají zavedenou všeobecnou vojenskou povinnost. Rovněž plní nezbytnou podmínku plnění povinností státu v případě ozbrojeného konfliktu. Švýcarsko dbalo na kvalitní vojenskou obranu země. Nicméně, historie švýcarské neutrality se nese ve znamení dvou období. Období diferencované neutrality se střídá s obdobím striktně chápané, plné neutrality. Až do konce 19. století se sice vyhýbalo přímé účasti ve válečných konfliktech, no někdy poskytovalo válčícím státům své území pro průchod jednotek, či svá vojska (Šturma 1998: 17).

I přes existenci švýcarské neutrality se země v roce 1817 připojila ke Svaté alianci (ibidem). Nejdříve ovšem bylo Švýcarsko spojenectvím těchto tří států ujištěno, že jeho úloha v alianci nebude v rozporu s neutralitou státu. V průběhu 19. století došlo v Evropě k několika válečným konfliktům, švýcarská neutralita však zůstala nenarušena (Bonjour 1978: 43). Po konci první světové války v roce 1920 se Švýcarsko stává jedním ze zakládajících členů Společnosti národů. Dostalo však od Rady Společnosti národů zvláštní status. Vymanilo si podmínku, že se nebude účastnit vojenských operací a také nebude poskytovat své území k přípravě vojenských akcí. Výjimka však nezahrnovala účast na ekonomických sankcích, které organizace vyhlášovala. Tuto dobu až do roku 1938 můžeme popsat, jako období diferencované neutrality. Poté se švýcarská Spolková rada rozhodla jednat se Společností národů, že už se nechce podílet na dalších hospodářských sankcích, jelikož by kvůli tomu mohlo čelit vážnému nebezpečí. Tímto rokem začíná pro Švýcarsko období plné neutrality (Šturma 1998: 18).

Koncem druhé světové války a se vznikem OSN, Švýcarsko přijalo dogma, že se nestane členem žádné organizace kolektivní bezpečnosti, pokud se bude muset podílet na sankcích prováděných danou organizací. Zakládající státy OSN však odmítly přijmout důvod trvalé neutrality jako výjimku povinností vyplývajících ze členství. Tehdy dalo Švýcarsko přednost zachování své neutrality, a proto se členským státem Společnosti národů nestalo (ibidem). Přesto, i jako nečlenský stát, se účastnilo politických aktivit organizace, zejména co se týkalo oblastí s hospodářskými a humanitárními základy. Roku 1948 získalo také u Společnosti národů status

pozorovatele (Karsh 1988: 60 – 62).

Švýcarské ministerstvo zahraničních věcí v roce 1954 vyhlásilo doktrínu o trvalé neutralitě státu. Směrnice byly založeny na několika principech: ozbrojené neutralitě, politice neutrality, neúčasti v politických organizacích a na neúčasti v celních a hospodářských uniích, které by zemi přivedly k jednostranné závislosti. Principy však nebyly právně závazné, jelikož nebyly schváleny Parlamentem, ani Spolkovou radou. Přesto pro Švýcarsko znamenaly tradiční koncept jejich neutrality. Nicméně jsme v období studené války schopni nalézt dvě výjimky vybočující ze striktní trvalé neutrality. První se stala ještě před vyhlášením zmiňovaných směrnic roku 1951, když z ekonomických důvodů Švýcarsko souhlasilo s dodržováním pravidel ohledně exportu vojenských výrobků do Východní Evropy, které vycházejí z dohody CoComu. Druhou výjimkou byl rok 1963, kdy se stalo členem Rady Evropy, což nebylo shledáno porušením švýcarské neutrality, jelikož Rada zásadně změnila svůj charakter (Šturma 1998: 18).

Začátkem 90. let 19. století země obrátila svůj přístup k sankcím OSN. Tehdy Irák napadl Kuvajt a Rada bezpečnosti OSN uložila Iráku dvě rezoluce. Zaprvé se rozhodla pro ekonomické sankce proti Iráku, a zadruhé povolila použití ozbrojené síly proti agresorovi. Švýcarsko se rozhodlo, že se k ekonomickým sankcím připojí a tento krok vyloučilo z neslučitelností s neutralitou. V zápětí totiž byla vytvořena Zpráva o neutralitě, která měla přizpůsobit švýcarskou zahraniční politiku ke změnám okolního světa. Zpráva ponechává Švýcarsku trvalou i ozbrojenou neutralitu, chápající jako neúčast země v ozbrojeném konfliktu, neposkytnutí vojenské pomoci žádné z válčících stran, a obranu země. Dává Švýcarsku však větší volnost, a to v tom směru, že může podporovat akce k udržení míru. Švýcarsko tedy vždy musí rozhodovat o umožnění humanitární intervence či sankcí schválených Radou bezpečnosti OSN. Podpora hospodářských sankcí tak již není v rozporu s neutralitou země (ibidem: 21 – 22).

Během války v Jugoslávii v roce 1995 Švýcarsko povolilo přesun vojenského materiálu a personálu mezinárodních mírových sil do Bosny a Hercegoviny přes švýcarské území. Tato akce byla schválena Radou bezpečnosti OSN, jelikož se jednalo o příspěvek ke stabilizaci mezinárodního řádu. I z toho důvodu švýcarská vláda rozhodla, že se nejedná o porušení neutrality. Po konci války v Kosovu se na jeho území nacházely mezinárodní mírové jednotky KFOR, založené na mandátu OSN. Švýcarsko umožnilo transport vojenského materiálu pro KFOR z důvodu, že šlo o mírovou operaci

(VBS nedatováno).

Členem NATO se Švýcarsko nikdy nestalo, je však součástí programů aliance, a sice Partnerství pro mír a Rady euroatlantického partnerství. Stát uzavřel partnerství kvůli tomu, aby mohlo s ostatními státy řešit bezpečnostní otázky země alespoň tímto způsobem, jelikož není členem EU, ani NATO (Partnership for Peace 1996). To samé se týká i Evropské unie, které není součástí a nyní o členství ani neusiluje. Považuje to za neslučitelné s národní suverenitou a politikou neutrality. Přesto roku 1992 podala federální vláda oficiální přihlášku do Evropského společenství. Odhodlání vlády však potopilo referendum, ve kterém švýcarští občané rozhodli o nepřistoupení ke společenství. O dva roky později se Švýcarsko rozhodlo jít cestou bilaterálních dohod s EU, jež zahrnovaly tyto oblasti: technické obchodní překážky, veřejné zakázky, výzkum, zemědělství, pozemní přeprava, letecká doprava a volný pohyb osob. Další pokus o vstup se konal v roce 2001, opět s negativním výsledkem referenda. Proto nadále pokračovalo pouze v rozvoji bilaterálních smluv (Kvapilová 2004).

Vztah Švýcarska s OSN se postupem času také změnil. V roce 2002 se totiž stalo sto devadesátým členem Organizace spojených národů (iDnes 2002). Podle autora Efraima Karafa účast neutrálního státu, jako je Švýcarsko, v globálních organizacích přispívá k zakořenění neutrální politiky do mezinárodního vědomí. Navíc zdůrazňuje, že vzdálenost mezi neutralitou a mezinárodní spoluprací je v praxi výrazně kratší, než v teorii. Nicméně, vstupem do takovýchto organizací se snížila důvěryhodnost v neutralitu země ze strany států, jenž součástí dané spolupráce nejsou (Karsh 1988: 66).

6.3 Současné vnímání neutrality

Švýcarská neutralita v současnosti již neplní funkce, které hrály důležitou roli pro zajištění vnějšího i vnitřního zabezpečení státu. Vnitřní funkce chápeme jako stabilizaci a integraci země a vnější představují zejména zajištění míru a bezpečnosti. Navíc sousedí se státy, jež podporují světový mír a jsou integrováni v EU. I přes to se Švýcarsko v nynější době své neutrality vzdát nehodlá. Podle posledních průzkumů si většina švýcarských obyvatel přeje neutralitu zachovat. Neutralitu mají totiž zakořeněnou hluboko ve svých myslích. V posledních čtyřech letech si každoročně více než 95 % populace přeje udržet neutralitu. Dokonce podpora názoru, že neutralita by měla být v zemi zrušena, pokud nepřinese žádné výhody, neustále slábne (Tresch – Wenger – Craviolini – Vogler-Bisig – Krämer – Pfister 2014: 126 – 133).

Vůči vstupu do Evropské unie je skepticismus stále stejný. Jen 16 % populace má dojem, že by se Švýcarsko mělo stát členem EU, dalších 81 % si myslí, že by země rozhodně měla posílit ekonomické vztahy s Unií, ale jsou zásadně proti členství (Le News 2018). Pro většinu švýcarských občanů bilaterální dohody zůstávají nejlepším způsobem, jak formovat vztahy země se členy Evropské unie. Ačkoli většina švýcarského obyvatelstva nechce vstoupit do Unie, 79 % je nakloněna k využívání kvót pro kontrolu přistěhovalců. Další valná většina, která činí 85 %, je pro jednotný volný trh. Přibývají tak dost konfliktní názory švýcarských voličů ohledně EU (Schubiger 2017)

Co se týče OSN, 59 % populace podporuje aktivní účast v Organizaci spojených národů. Naopak ohledně Severoatlantické aliance si pouze 19 % lidí myslí, že by vstup Švýcarska do NATO zemi přinesl určité výhody a mělo by se stát členským státem. Většina lidí je totiž toho názoru, že by Švýcarsko mělo spoléhat pouze na své obranné síly a polovina podporuje švýcarskou národní armádu a považuje ji za nezbytnou (Le News 2018).

6.4 Odchýlení švýcarské neutrality od schématu ideální neutrality

Švýcarsko je neutrálním státem, který si budoval svou pověst neutrála už od 16. století a nyní je k této politice zavázán i právně. Je to malý stát uprostřed Evropy a neutralita mu sloužila především jako obrana před vlivem a hrozbou okolních mocností. Hned, jak skončila první světová válka, se však Švýcarsko přidalo ke Společnosti národů. Přestože mělo v rámci organizace speciální status, účastnilo se ekonomických sankcí SN a porušovalo tím *zásadu neúčasti*. Například se země účastnila hospodářských sankcí roku 1935 proti Itálii, kvůli jejímu útoku v dnešní Etiopii (Šturma 1998: 18).

Během studené války se Švýcarsko snažilo zaujmout neutrální postoj ke konfliktu mezi Západem a Východem, i přesto bylo jasně nakloněno demokratickému Západu. To se projevilo, když souhlasilo s pravidly CoComu ohledně vývozu strategických výrobků a technologií do komunistických zemí Východního světa. Jako správný neutrální stát se tehdy Švýcarsko mělo zachovat nestranně a od těchto kontrolních pravidel se distancovat. To však neudělalo a porušilo *zásadu zdrženlivosti a rovného jednání*. Stejnou zásadu Švýcarsko porušilo hned v 90. letech, kdy souhlasilo s ekonomickou rezolucí OSN. Organizace uvalila na Irák ekonomické sankce a švýcarský

neutrál se k rozhodnutí OSN připojil (ibidem: 18 – 22). Intervenovat do konfliktu jakýmkoli způsobem je však neutralům zakázáno a Švýcarsko se v obou případech odchýlilo od *ideální neutrality*.

Během série válečných konfliktů v Jugoslávii poskytlo Švýcarsko své území Radě bezpečnosti OSN. Přesun vojenského materiálu a vojáků mírových sil tak znamenal ignorování *zásady neposkytnutí území*, což Švýcarsko zopakovalo i na konci války v Kosovu. Povolilo totiž přesun vojenského materiálu pro KFOR a poskytlo tak své území jedné z bojujících stran (VBS nedatováno). Švýcarsko se také podílí na programu Partnerství pro mír a je členem Rady euroatlantického partnerství. I když se účastní těchto programů jen minimálně, porušuje tím *zásadu zdrženlivosti a rovného jednání* (Partnership for Peace 1996).

Vpádem vojsk skupiny států vedených USA proti režimu Saddáma Husajna v roce 2003 začala válka v Iráku. Během ní Švýcarsko povolilo přelety nad svým územím, ale pouze letounům, které měly za účel humanitární a lékařskou pomoc. Kromě toho se počítalo i s převozem válečného materiálu stranám přes švýcarské území (VBS nedatováno). Tato skutečnost rozhodně porušovala zásadu, která říká, že neutrální stát nesmí poskytnout své území žádné z bojujících stran, i když to tehdy vláda obhajovala tím, že šlo o mírové účely.

7. Finsko

7.1 Přijetí neutrality

Zahraniční politika Finska se začala utvářet na konci první světové války. V té době se totiž Finsko snažilo vymanit z nadvlády Ruska, a proto 6. prosince 1917 vyhlásilo svou samostatnost. K prvnímu kroku k dosažení finské neutrality došlo v roce 1932, kdy představitelé Finska a Ruska podepsali Pakt o neútočení. Finským cílem v meziválečném období bylo vyhnout se jakýmkoli konfliktům, které probíhaly mezi velmocemi. Z toho důvodu byla v roce 1935 finským parlamentem schválena vládní rezoluce, jež vyhlášovala finské přijetí neutrality (Jakobsen 2009: 3 – 7). Bývalý finský prezident Paasikivi v roce 1940 prohlásil, že „Finové neusilují o neutralitu ve smyslu slova daném v mezinárodním právu. Místo toho se po celou dobu snaží zůstat vně konfliktů mezi jinými státy.“ (Subedi 1993: 247).

Už během druhé světové války došlo k narušení finské neutrality. V roce 1939 překročila Rudá armáda sovětsko-finské hranice a zaútočila na Finsko. Následkem sovětské invaze proběhlo vojenské střetnutí mezi Finskem a SSSR, tzv. Zimní válka (Talvisota) v letech 1939 až 1940. Na ní navazovala tzv. Pokračovací válka, která trvala od roku 1941 do roku 1944. Po jejím ukončení a podepsání míru to Finsko neskončilo a dostalo se do křížku tentokrát s Německem. Tento konflikt byl nazýván jako Laponská válka, jelikož se bojovalo především v Laponsku – v nejsevernější provincii Finska. Tehdy nacistické Německo nesouhlasilo s uzavřeným příměřím mezi Finskem a Sovětským svazem (Raunio – Tiilikainen 2003: 11).

Druhá světová válka absolutně zdevastovala Evropu. Proto generál George Marshall vytvořil plán na záchranu Evropy, tzv. Marshallův plán. Spojené státy nabídly pomoc i Finsku, to však plán odmítlo kvůli strachu ze sovětských represálií. Namísto toho vyjednalo se Sovětským svazem v roce 1948 Smlouvu o přátelství, spolupráci a vzájemné pomoci. Ta určovala finskou zahraniční politiku až do roku 1992 (Eliasson 2004: 3). Do preambule smlouvy byla vložena věta, že stát bude stát stranou konfliktů, probíhajících mezi velmocemi (Heninen 1997). Tato formulace zároveň formálně ustanovovala finskou neutralitu, jako zahraničně politickou strategii země (Subedi 1993: 248). Neutralita Finska znamenala hlavně separaci od Sovětského svazu a neúčast ve vojenských aliancích (Raunio – Tiilikainen 2003: 11). Oba signatáři se ve článku 4 zavázali nevytvořit žádnou alianci, jež by byla namířena proti druhé straně smlouvy, a

ani se k žádné nepřipojit (Heninen 1997). Tím bylo také Finsku znemožněno jakékoli sbližování s NATO a především vstup do něj.

7.2 Proměna konceptu neutrality

Již v roce 1955 Finsko vstoupilo do Organizace spojených národů (Raunio – Tiilikainen 2003: 11). Od roku 1956 se podílelo na víc než čtyřiceti peacekeepingových a krizových operacích, jež se staly důležitou součástí finské zahraniční politiky (Ministry of Defence nedatováno). Sovětský svaz po dlouhou dobu finskou neutralitu plně neuznával a někdy se i zdálo, že mezinárodní postavení Finska ohrožoval. Finsko se o svou vlastní bezpečnost bálo natolik, že ani nechtělo podepsat Dohodu o volném obchodu s Evropským hospodářským společenstvím. K tomu došlo až roku 1973, navzdory opozici Brežněva. Dokonce v roce 1978 bývalý premiér Finska Urho Kaleva Kekkonen odmítl návrh Sovětského svazu na společné vojenské manévry, a tím se pomalu od vlivu SSSR začalo Finsko odpoutávat. Ačkoli smlouva FCMA vlastně určovala finskou zahraniční politiku, od počátku 80. let se jí politici snažili oddělovat od neutrality země. Smlouva se týkala pouze vztahů s Finskem, zatímco neutralita byla záležitostí vztahů i s ostatními zeměmi (Pentillä 1994: 19 – 21). K absolutnímu odtržení od vlivu SSSR došlo s koncem studené války a rozpadem Sovětského svazu, čímž došlo ke zrušení smlouvy FCMA. Fakticky zaniká i jakýkoli odkaz na finskou neutralitu, a ta už existuje jen de facto (Subedi 1993: 248).

Po rozpadu Sovětského svazu se finská zahraniční politika začala ubírat proevropským směrem. Již v roce 1992 podalo přihlášku do Evropského společenství a o dva roky později se stalo členem Evropského hospodářského společenství (Raunio – Tiilikainen 2003: 11). Členství v Evropském společenství znamenalo spoustu ekonomických výhod. Avšak pro Finsko byla dominantním důvodem pro vstup bezpečnost. I když se Sovětský svaz rozpadl a s ním i smlouva FCMA, po konci studené války vyvstaly další bezpečnostní otázky, na které Finsko muselo najít odpovědi. Hlavně odmítlo vstup do Severoatlantické aliance kvůli historickým důvodům souvisejícím s politikou neutrality, ale zároveň tím nechtělo provokovat Rusko. V ES vidělo posílení své bezpečnosti prostřednictvím ekonomické spolupráce se členy a hlubší integrace (Eliasson 2004: 5)

Problém však pro finskou neutralitu (nebo to, co z ní zůstalo) nastal, když mělo přijmout Společnou zahraniční a bezpečnostní politiku. Pokud se totiž chtělo stát

plnoprávným členem, muselo se k ní zavázat bez jakýchkoli vnitrostátních podmínek. Tak Finsko učinilo v roce 1993, kdy vydalo deklaraci, ve které ustanovení SZBP oficiálně potvrzuje. Oficiální národní interpretací se stalo, že SZBP si neodporuje s neutralitou země (Palosaari 2013: 8). Členem Evropské unie se stalo začátkem roku 1995 společně s Rakouskem a Švédskem (Tiilikainen 2003: 150). Mnoho finských politiků bylo přesvědčeno, že politiku neutrality je možné znovu definovat. Po vstupu Finska do Evropské unie, bývalý finský premiér Paavo Lipponen v rámci své řeči prohlásil, že současným cílem země už není striktně dodržovat neutralitu, ale pokračovat ve stabilizaci severní Evropy. Zároveň se Finové nebudou účastnit žádných vojenských aliancí a udržovat nezávislou obrannou a bezpečnostní politiku (Rottenberger 2010: 280).

Finsko rozsáhle spolupracuje s NATO, přestože se nestalo jeho členem. V roce 1994 se připojilo ke spolupráci v podobě programu Partnerství pro mír. Finská vláda nepovažovala zapojení se do programu, jako něco, co by mohlo mít vliv na povahu neutrality země. Hlavním cílem zapojení mělo být zvýšení bezpečnosti státu a také celé Evropy (Mission of Finland to NATO nedatováno).

Od 90. let se Finsko účastnilo operací IFOR, SFOR a KFOR pod vedením NATO, které získaly souhlas od Rady bezpečnosti OSN. Vojenská mise IFOR, které se Finsko účastnilo, proběhla během let 1995 až 1996 na území bývalé Jugoslávie, v Bosně a Hercegovině. Hlavním úkolem mise bylo ustanovit mír v zemi, respektive vynutit dodržování vojenských ujednání smlouvy. Na IFOR navazovala mise SFOR v letech 1996 až 2004, jež také probíhala na území Bosny a Hercegoviny. Cílem mise bylo tentokrát mír stabilizovat. Operace KFOR probíhá od roku 1999 v Kosovu, jejímž cílem je nastolit a udržovat pořádek, monitorovat situaci v zemi a vnucovat dohody, které vedou k ukončení konfliktu (Natoaktual 2000, Palosaari 2013: 21).

Finsko se rovněž účastnilo v roce 2003 mise EU s názvem CONCORDIA, která probíhala v bývalé Jugoslávské republice Makedonii. Cílem bylo stabilizovat bezpečnostní situaci v zemi (Euractiv 2005, Palosaari 2013: 21). O rok později bylo součástí také největší vojenské mise EU, operace ALTHEA. Jednotky působí v rámci této operace od roku 2004, opět v Bosně a Hercegovině. Finsko se tak snaží hlouběji spolupracovat s Evropskou unií v rámci oblasti bezpečnosti a obranné politiky (Natoaktual 2000, Palosaari 2013: 21).

7.3 Současné vnímání neutrality

Nynější oficiální obranná a bezpečnostní politika Finska zní, že je zemí, která není určená pro členství v žádné vojenské alianci. Zároveň usiluje o udržování spolupráce s NATO a ponechává si možnost členství v alianci (Prime Minister's Office Publications 2017: 14). Přestože by vstup zlepšil bezpečnost Finska, většina parlamentních stran členství nepodporuje. Jedním z důvodů je, že převážná část občanů, tedy jejich voličů se k vstupu do NATO staví negativně (Reuters 2017). Z průzkumů z roku 2018 vyplývá, že až 59 % obyvatel Finska by raději nebylo členem Severoatlantické aliance. Jen 22 % podpořilo vstup do NATO a 19 % se odpovědi zdrželo (YLE 2017). Finský politik Nils Torvalds otevřeně o této situaci promluvil, a řekl, že přístup veřejnosti je takový, protože finští politici o této otázce odmítají mluvit veřejně. Podle něj tím Finsko riskuje, že v případě krize bude příliš pozdě podat přihlášku ke členství (Helsinki Times 2017). Jak by však členství pak sloučili s jejich probíhající neutralitou? V největším případě by se politici strategie neutrality museli vzdát.

Ačkoli se mezinárodní prostředí od konce studené války a začátku multipolárního systému změnilo a s ním i bezpečnost ve světě, vnímání finského obyvatelstva zůstává pořád stejné. Neutralita a role Finska jako nezúčastněného aktéra má speciální postavení v myslích Finů. Finské obyvatelstvo si chce neutralitu zachovat bez ohledu na širší změny, ke kterým došlo v posledních letech (Aunesluoma – Rainio-Niemi 2016: 60).

7.4 Odchýlení finské neutrality od schématu ideální neutrality

Finsko bylo již od počátku pod nadvládou Sovětského svazu. Koncept neutrality vnímalo spíše jako své východisko z vlivu SSSR a cestu k nezávislosti. Nicméně, i přes finské snahy, země stále byla pod dohledem Sovětského svazu a tomu se několikrát podařilo finskou neutralitu narušit, když na Finsko zaútočilo. Když se mu konečně podařilo vyhlásit samostatnost, neutralita již nebyla klíčovým bodem finské politiky. To bylo zřetelné již, když se stalo členem OSN a začalo se podílet na mnoha mírových a krizových operacích pod záštitou organizace (Raunio – Tiilikainen 2003: 11, Ministry of Defence nedatováno). Účast na těchto misích porušuje *zásadu neúčasti*, jelikož zásah do vnitřních či vnějších konfliktů jiných států je porušením neutrality daného státu. Během studené války bylo na finskou neutralitu nahlíženo se skepticismem, jelikož Smlouva o

přátelství, spolupráci a vzájemné pomoci se SSSR obsahovala rovněž možnost vojenské spolupráce se Sovětským svazem, a tím nevyhovovala mezinárodním pravidlům neutrality, protože porušovala *zásadu zdrženlivosti a rovného jednání* (Subedi 1993: 248, Eliasson 2004: 3).

V roce 1995 se Finsko stalo členem Evropské unie. V průběhu jednání roku 1992 rovněž souhlasilo s přivlastněním Společné zahraniční a bezpečnostní politiky. Účast na SZBP se však považuje za nekompatibilní s neutralitou a Finsko tím porušilo *zásadu neúčasti*. Finsko se totiž účastnilo dvou velkých mírových misí EU, a to operace CONCORDIA a ALTHEA (Euractiv 2005, Natoaktual 2000). S NATO udržuje blízké vztahy, i když není členem aliance. Účastí na programu Partnerství pro mír odstartovalo zapojení se na sérii mírových operací IFOR, SFOR a KFOR (Mission of Finland to NATO nedatováno). Finové uzavřením partnerství a účastí na všech zmíněných mírových misích, ať už pod záštitou NATO, OSN či EU, porušují *zásadu zdrženlivosti a rovného jednání*, jelikož by nikdy neměli do konfliktu intervenovat.

8. Irsko

8.1 Přijetí neutrality

Severní Irsko historicky patřilo ke Spojenému království. Již od 17. století Anglie a Irsko měli trochu problémový vztah, jelikož Irsko se snažilo několikrát získat nezávislost – neúspěšně. Pokusy o osamostatnění Irska vznikaly zejména z důvodů ekonomických a kulturních odlišností. Později v 19. století začaly vznikat nacionalistické skupiny, které kandidovaly do britského parlamentu. Tito nacionalisté usilovali o autonomii a nezávislost Irska (Poole – Llewellyn 2017). Počátkem 20. století Irsko zasáhl hladomor kvůli ekonomické krizi v zemi. Zároveň se v průběhu let stále rozrůstal počet skupin nacionalistů a s jejich zvyšujícím se tlakem na britské politiky došlo v roce 1916 k tzv. Velikonočnímu povstání (Weibull – Enander – Larson – Norman – Sandvik – Helmfriid 2019). Po něm následovala Irská válka o nezávislost, která trvala od roku 1919 do roku 1921 (Dorney 2012).

Koncept neutrality se začal formovat v moderním irském myšlení právě během války o nezávislost. Tehdy se neutralita ukázala jako otevřená možnost, zejména kvůli vytvoření vlastní suverenity (Raymond 1944: 31). Irská občanská válka skončila Anglo-irskou dohodou, která vytvořila Irský svobodný stát (Dorney 2012). Debata ohledně neutrality znovu vyvstala v roce 1926, kdy probíhaly diskuze ohledně budoucí zahraniční politiky Irska jakožto nového samostatného státu. Četná většina zákonodárců v Irsku byla znepokojena ohledně toho, že je Velká Británie zavlče do další války. Anglo-irská smlouva totiž stále hovořila o jisté závislosti Irska na Spojeném království, a pokud by Británie byla ve válce, Irsko by se muselo účastnit také. O neutralitě se taktéž hovořilo jako o poslední části, která chybí k dotvoření suverenity Irského státu. Bylo na ni nahlíženo, jako na určitou psychologickou nezbytnost. Mnozí si mysleli, že by mohla sloužit jako nástroj k získání absolutní nezávislosti na Spojeném království (Raymond 1944: 32 – 33).

Do roku 1938 však byla neutralita spíše touhou, než reálnou politikou. Až v dubnu téhož roku došlo k podepsání Anglo-irské dohody, ve které se Velká Británie vzdala svých námořních a přístavních práv (ibidem: 34). Tím dochází k vytvoření nové ústavy, která dává za vznik nového suverénního Irska. To přijímá neutralitu jako součást bezpečnostní politiky země. Avšak neutralita jako taková nebyla nijak definována v legislativě Irska a v ústavě není slovo neutrální použito. Proto můžeme říci, že se v

případě Irska jedná o neutralitu de facto, nikoli o neutralitu de iure (McBean 2003: 31). Irsko tedy začalo uplatňovat politiku neutrality z toho důvodu, aby se odpoutalo od závislosti na svém sousedovi – Velké Británii.

8.2 Proměna konceptu neutrality

Od začátku irští politici provozovali dva odlišné koncepty neutrality, co se jejího charakteru týče. V rámci vnějšího světa byla proklamována neutralita vojenského charakteru, zatímco ve vztahu k obyvatelům Irska byla zdůrazňována neutralita trvalá, tedy ideologického charakteru. Jak už jsem výše zmiňovala, Irsko bylo ve všech směrech značně navázáno na Velkou Británii. Proto, když v 50. letech 19. století vzniklo Evropské společenství uhlí a oceli, následně Evropské společenství pro atomovou energii a Evropské hospodářské společenství, rozhodlo se Irsko ponechat stejný postoj ke členství do těchto organizací jako Velká Británie a neúčastnit se. I když Irsko podporovalo koncept evropské integrace, rozhodlo se nepřijmout evropskou iniciativu. Raději se i nadále drželo dobrých anglo-irských vztahů a snažilo se zlepšovat ekonomické partnerství s Velkou Británií. To samé se událo v 60. letech, když došlo k založení Evropského sdružení volného obchodu zejména díky iniciativě Británie, Irsko neváhalo a záhy se stalo zakládajícím členem (FitzGerald 2001: 5 – 6).

ESVO nakonec nespĺnilo ekonomické požadavky jak Irska, tak Velké Británie a obě země se rozhodly pro vstup do Evropského společenství. Přihlášku o členství podaly v červenci roku 1961. Tehdy prošla irská neutralita radikálním poklesem v rámci priorit politiků, jelikož hlavním cílem se stalo členství v ES. Kdyby se Spojené království stalo členem ES a Irsko by zůstalo vně, z ekonomického hlediska by to pro ně bylo dosti nevýhodné. Tradiční koncept neutrality tak musel jít stranou. Nicméně, ze strany irské vlády nedošlo k žádnému významnému prohlášení ohledně možného vlivu ES na irskou neutralitu. V roce 1963 však vstup Velké Británie vetoval Charles de Gaulle¹⁰, a tím automaticky stáhlo svou přihlášku i Irsko. K dalšímu neúspěšnému pokusu došlo ještě roku 1967 a až třetí přihláška obou zemí byla členskými státy přijata, zejména z důvodu změny prezidenta ve Francii (FitzGerald 2000: 2). Jak už bylo výše řečeno, irská neutralita byla charakterizována vládou, jako neutralita vojenského charakteru, což znamená zůstat vně vojenských aliancí. Dokud tedy členství v ES nebude zahrnovat přijetí Společné zahraniční a bezpečnostní politiky, tak podle vlády

¹⁰ Bývalý prezident Francie, který působil ve své funkci od roku 1959 do roku 1969.

neutralita Irska nebude porušena (Devenney 2010: 101). Členství bylo tak stvrzeno referendem v Irsku, které se konalo v květnu 1972 a 83 % voličů bylo pro vstup. Irsko se stává roku 1973 první neutrální zemí, jež je členem Evropského společenství (Laursen 1997: 8).

Hlavním milníkem se stalo zakotvení SZBP v základním právu, jako jeden ze tří pilířů Evropské unie. SZBP byla založena Maastrichtskou smlouvou v roce 1992. Irsko si však vyjednalo tzv. Irskou klauzuli, která se stala součástí Maastrichtské smlouvy. Ta říkala, že charakter každého z členských států EU nemůže být poškozen Společnou zahraniční a bezpečnostní politikou. Díky klauzuli byla Maastrichtská smlouva přijata v irském referendu (ibidem: 9 – 10). Nicméně přijetí SZBP koncept irské neutrality značně oslabilo. V roce 1993 se Irsko stalo pozorovatelem Západoevropské unie a poté se rozhodlo účastnit Petersberských úkolů, tedy misí pro humanitární pomoc a udržení míru (Murphy 2014: 72). V roce 2008 až 2009, například, velelo vojenské operaci Evropské unie s názvem EUFOR Tchad, která probíhala na území Afriky a od roku 2011 vede vojenskou misi EUTM v Somálsku (European Union 2009, European Union 2017).

Co se týče Organizace spojených národů, Irsko považuje organizaci jako hlavního garanta své národní bezpečnosti. Právě proto je už od roku 1955 členem OSN a aktivně se účastní peacekeepingových misí a misí na prosazování míru ve službách OSN (McBean 2003: 31 – 32). Irští vojáci byli rozmístěni v Libanonu, Bosně a na Středním východě (Simonin 2013). I přesto se ale Irové rozhodli ponechat neutralitu. Členem NATO se Irsko tak jako ostatní neutrální státy nikdy nestalo a v budoucnu se to ani nezdá jako velmi pravděpodobné. Překvapivě jejich politika neutrality nebyla hlavní překážkou. Byl tu silný strach z toho, že by členství nevyhnutelně zahrnovalo postavení základny NATO na irském území. Tím by se totiž Irsko stalo nejpravděpodobnějším cílem útoku Sovětské svazu. Tento důvod však po konci studené války a rozpadu SSSR ztratil na významu (Raymond 1944: 35 – 40). Nicméně, v současné době zdůrazňuje partnerský vztah s NATO, a dokonce je členem Rady euroatlantického partnerství a podílí se i na programu Partnerství pro mír (NATO 2018). K programu Partnerství pro mír přistoupilo v roce 1999. Irsko tak přispívá k mírovým operacím pod vedením NATO v Kosovu a Afghánistánu (Simonin 2013).

8.3 Současné vnímání neutrality

Irská veřejnost definuje neutralitu jako důležitou součást irské politiky. Právě neutralita se ukázala jako hlavní důvod, kvůli kterému irská část obyvatelstva v minulosti hlasovala proti Jednotnému evropskému aktu, Maastrichtské smlouvě, nebo třeba Amsterodamské smlouvě. V následujících desetiletích zůstal postoj veřejnosti k neutralitě poměrně konzistentní. Zhruba dva ze třech lidí v Irsku si přeje neutralitu udržet. Irští voliči však často zaměňují koncept trvalé neutrality s vojenskou neutralitou a upřednostňují politiku neúčasti v ozbrojených konfliktech (Devine nedatováno: 6 – 7).

Politické skupiny v Irsku nepodporují absolutní vzestup NATO na mezinárodní scéně, avšak existuje i řada politiků, která zastává vstup Irska do Severoatlantické aliance. Zdůvodňují to tím, že nové bezpečnostní hrozby, jako například terorismus, musí být eliminovány mezinárodní spoluprací. Koncept vojenské neutrality v dnešním světě již ztrácí na významu, a proto by se od něj mělo upustit a zahájit přístupová jednání do NATO (Young Fine Gael 2013, RTE News 2015). Nicméně, je obecně známo, že jakékoli změny neutrality či vstup do Severoatlantické aliance by nejdříve musely být schváleny v referendu.

8.4 Odchýlení irské neutrality od schématu ideální neutrality

Neutralita byla zahrnuta do ústavy Irska v době, kdy byla Evropa dosti nestabilní. Již od počátku svého působení bylo Irsko hodně závislé na Velké Británii a tímto způsobem se od Spojeného království chtělo odpoutat. Nicméně, i po přijetí neutrality zůstalo určitým způsobem připoutané k Velké Británii. To je zjevné hlavně na příkladu rozhodování Irska, jelikož se vždy řídilo vůlí Velké Británie. Už tento obecný fakt vypovídá, že neutralita Irska se odchyluje od té ideální svou zaujatostí Velkou Británií. Britský vliv je očividný v rozhodnutí Irska vstoupit do Evropského společenství (FitzGerald 2000: 2). Irsko tak učinilo zejména kvůli tomu, že Británie podala přihlášku do Společenství. Během války o Falklandy, která probíhala mezi Argentinou a Velkou Británií, Evropské společenství udělilo sankce proti Argentině. Irsko vzápětí tyto sankce podpořilo, i když se jako neutrální stát mělo řídit *zásadou zdrženlivosti a rovného jednání* a zachovat nestrannost (Laursen 1997: 9). Pro nás je tato situace dalším příkladem pokračující irské závislosti na Spojeném království.

Co se týče Evropská unie, hlavní problém v rámci irské neutrality nastal, jakmile byla Maastrichtskou smlouvou ukotvena Společná zahraniční a bezpečnostní politika,

jako druhý pilíř unie. Irské členství v EU začalo být považováno za porušení *zásady neúčasti*, a to zejména v té chvíli, kdy se začalo účastnit vojenských misí iniciované Evropskou unií, jako například operace EUFOR ALTHEA či mise EUFOR Tchad. Neutralita pro irské politiky nikdy neznamenal izolacionismus. Irsko je jedním ze států, který v rámci zahraniční pomoci přispívá nejvíce. Navíc podporuje další rozvoj kapacit pro jednotky rychlé reakce (European Union 2009, European Union 2017). Takový přístup ovšem není slučitelný s politikou neutrality.

Podobný postoj Irsko zachovává i k Organizaci spojených národů. Už od roku 1955 je členem organizace a činnostmi v organizaci opět porušuje *zásadu neúčasti*, jelikož se aktivně účastní jejích peacekeepingových misí, například v Libanonu či Bosně a Hercegovině. Když se na konci 20. století připojilo k programu Partnerství pro mír, začalo tím porušovat *zásadu zdrženlivosti a rovného jednání*. Irsko totiž přispívá k mírovým operacím pod vedením NATO v Kosovu a Afghánistánu a v rámci své neutrality nesmí podporovat žádnou z konfliktních stran a ani do žádných válek neinterventovat (Simonin 2013).

Závěr

Tato bakalářská práce se zabývala sérií případových studií pěti neutrálních států, a to Švédsko, Rakousko, Švýcarsko, Finsko a Irsko. Cílem práce bylo zhodnotit užitečnost a aktuálnost neutrality jako bezpečnostní strategie v současném světě. Dále zjistit, co vede neutrální státy k tomu, aby stále udržovaly neutralitu, a zda má v dnešním mezinárodním prostředí ještě význam.

V první kapitole jsem se nejprve zabývala konceptem neutrality jako takovým, byl zde nastíněn původ slova a jeho definice. Poté jsem vylíčila vznik a historický vývoj neutrality. Neutralita vznikla už v dobách Antiky a nejvíce se vyvíjela po třicetileté válce a uzavření Vestfálského míru. Byl zde uveden i rok 1907, kdy došlo k ukotvení konceptu neutrality do mezinárodního práva v rámci Haagských úmluv. V další kapitole byla neutralita rozdělena na čtyři druhy, za použití dvou kritérií, a sice na trvalou neutralitu, prostou neutralitu, neutralitu de facto a neutralitu de iure. Trvalá a prostá neutralita byly tak rozděleny kvůli délce jejich trvání. Trvalá neutralita je uznána a respektována ostatními státy a předpokládá nejen neúčast na konkrétním konfliktu, ale taktéž na žádném budoucím konfliktu. Druhý termín, dočasná válečná neutralita, vzniká při jednostranném prohlášení během válečného konfliktu a jeho koncem také končí.

Neutralitu de facto a de iure jsem rozdělila podle právního statusu. Neutralita de facto není ukotvena v mezinárodním právu, a tudíž ani garantována ostatními státy, zatímco neutralita de iure se pojí s určitým mezinárodním právním dokumentem. Neutralita de iure bývá taktéž charakterizována tím, že ji stát přijme pod nátlakem mezinárodního společenství. Mezi trvalé neutrály řadíme všechny zkoumané státy, tedy Švédsko, Rakousko, Švýcarsko, Finsko i Irsko. Neutralita de facto se týká států Irsko, Švédsko a Finsko, jelikož jejich koncept neutrality není právně zakotven v žádných smlouvách a ani zaručen ostatními státy. Pod neutralitu de iure spadá pouze Švýcarsko a Rakousko. Rakousko navíc splňuje i bod, který říká, že státům s neutralitou de iure byla neutralita vnucená. To se Švýcarska netýká, zde byla neutralita přijata a právně ukotvena přirozeným historickým vývojem.

V nejdůležitější kapitole teoretické části práce jsem operacionálně definovala *ideální trvalou neutralitu*. Vytvořila jsem sadu kritérií, pomocí kterých jsem v praktické části v rámci jednotlivých kapitol posuzovala skutečnou politiku neutrality. Tato kritéria určovala ideální stav neutrality. Prakticky jsou to práva a povinnosti neutrálních států, které by měly respektovat. V kapitole jsem je rozdělila na dobu války a období míru.

Vytvořený nástroj mi pomohl u jednotlivých zemí sledovat, jak a v čem se státy od *ideální neutrality* odchýlily.

Koncept neutrality je hluboce zakořeněn ve spojitosti s anarchickým mezinárodním systémem. Státy v takovém systému směřovaly svou politiku především k zajištění vlastních národních zájmů. Když byla vyhlášena první světová válka, pro malé státy bylo nepředstavitelné se jí účastnit, jelikož by neuhájily vlastní suverenitu. Proto hledaly cestu zajištění bezpečnosti v nejistém světě plném konfliktů, a jako prostředek k dosažení tohoto cíle využily právě neutralitu. Takovým státem bylo Švédsko, jehož neutralita vznikla v první polovině 19. století. Švédská neutralita nikdy nebyla zakotvena v mezinárodním právu a sloužila především k ochraně území a zachování svrchovanosti státu. Rovněž Švýcarsko se snažilo udržet svou suverenitu prostřednictvím vyhlášení neutrality. Tak se stalo na Vídeňském kongresu, kdy byla uzákoněna a garantována ostatními státy.

Pro jiné státy neutralita znamenala získání nezávislosti. To je zřetelné v rakouském případě, kdy mu neutralita byla vnucena shora, aby se opět mohl stát samostatným státem. Neutralita se tak jevila jako ideální řešení. Finsko využilo neutralitu obdobným způsobem, zejména, aby se vymanilo z vlivu sousední velmoci. Podobně jako Finsko, také Irsko přijalo neutralitu zejména kvůli vymanění se z vlivu jiného státu. V irském případě to byla Velká Británie. Neutralita Irska však nikdy nebyla definována v legislativě země a tak ji považujeme za neutralitu *de facto*.

V období obou světových válek neutralita hrála důležitou roli pro státy, které ji vyhlásily. V případě války neutralita znamená obrovskou výhodu, jelikož nikdo ze zúčastněných ve válce nesmí zaútočit na neutrální území a neutrál se války nesmí účastnit. Neutrálním státům se tak podařilo vyhnout jakýmkoli konfliktům, které probíhaly mezi velmocemi ve světových válkách. Předěšly obrovským materiálním ztrátám, ztrátám na životech a ekonomickému oslabení. Jako výhodu také můžeme uvést, že neutrál nemusí posílat svou armádu do válečného konfliktu, a tím ani zvyšovat státní rozpočet na vojenské kapacity. Samozřejmě musí počítat s tím, že musí disponovat určitými materiálními schopnostmi v případě napadení. V tomto kontextu je výhodné také to, že i když se nesmí účastnit války, má právo bránit vlastní území v případě invaze a potrestat narušení jeho neutrality. Výhodné pro neutrála také je, že je ekonomicky nezávislý na pravidlech neutrality. Tudíž v momentě započetí války, neutrálové nemuseli zpřetrhat obchodní vazby se státy, které působily ve válce.

Význam neutrality jako zahraničně bezpečnostní koncepce se však oslabil koncem studené války. Uspořádání světa se změnilo z bipolárního na multipolární a tím se otevřely i nové možnosti spolupráce. Pro mnohé konec studené války znamená konec neutrality. Se založením Evropské unie se objevily i nové výhody členství, státy mohly začít obchodovat bez tarifních překážek a jejich občané se mohou pohybovat na území Evropské unie bez bariér. Navíc Evropská unie prosazovala mír na celém kontinentu, a to díky ekonomické spolupráci států. Vstup do Evropské unie ovšem zahrnoval i přijetí její Společné zahraniční a bezpečnostní politiky. Ačkoli se neutrální státy snažily rozšiřovat a přepracovávat svou bezpečnostní agendu, tak, aby se přizpůsobily novému mezinárodnímu systému, nepovažovalo se to za životaschopnou alternativu pro řešení nových bezpečnostních otázek. Proto se čtyři z našich neutrálních států (kromě Švýcarska) rázem staly členy unie se vším všudy. Tím se ale neutralita států značně oslabil, jelikož se účastní vojenských misí iniciované Evropskou unií. Neutrální stát však nemá právo intervenovat do válečných konfliktů jiných států.

Během 50. let se všichni neutrálové stali členy Organizace spojených národů. V rámci různorodé činnosti v organizaci však také porušovali zavedenou neutralitu. Většina neutrálnů se totiž účastní peacekeepingových operací pod záštitou organizace, nebo, jako to bylo v případě Švýcarska, poskytly své území pro přechod vojenských mírových sil OSN. Obrovskou nevýhodou statutu neutrality je, že stát nemůže vojensky spolupracovat s jinými státy. S rozšiřujícím se terorismem v Evropě i ve světě je nevyzpytatelné, kdy a kde dojde k dalšímu útoku a bojovat proti němu lze zejména pomocí zmíněné vojenské spolupráce. Proto neutrálové spolupracují s NATO a mají s členskými zeměmi blízké vztahy. Důvod je takový, že Severoatlantická aliance disponuje velmi silnou armádou a snižuje tak bezpečnostní hrozby v alianci.

Vzhledem k tomu, že se spolupráce v oblasti bezpečnosti a obrany v průběhu devadesátých let zvýšila, neutralita byla považována za překážku evropské integrace. Často se tak o neutralitě mluví, jako o konceptu minulosti. „Válka proti terorismu“ a hlubší hospodářská spolupráce se staly hlavními argumenty, proč je neutralita již zastaralým konceptem. V politické sféře je viditelné, že si to uvědomují i neutrální státy a je jen otázkou času, než se vzdají zavedené politiky neutrality. Politická scéna je v mnohých neutrálních státech rozdělená, jedna část o neutralitu stále bojuje, druhé přijde v současnosti se všemi dosavadními změnami světových systémů zbytečná. Tato situace panuje zejména v Rakousku. Probíhají zde politické debaty o ukončení neutrality. Pro

její zrušení jsou diplomaté, političtí experti a politické strany ÖVP a FPÖ. Nicméně strana zelených, strana SPÖ a hlavně veřejnost si přeje její zachování a právě proto se neutralita v zemi stále drží.

Vytvoření pěti případových studií vedlo k naplnění cíle práce, jelikož právě díky studiu všech neutrálů bylo zřetelné, ve kterých aspektech politiky se státy odchýlily od vyhlášené neutrality. Tímto způsobem jsem došla k závěru, že politika neutrality jako bezpečnostní strategie dnes již ztratila na významu. Vlády neutrálních států se jí drží, jelikož nedokážou učinit zlomové rozhodnutí, které by upustilo od neutrality v jejich zahraniční politice.

Seznam literatury

- Afsah, Ebrahim (2011). Neutralization. *Oxford Public International Law* (<http://opil.ouplaw.com/view/10.1093/law:epil/9780199231690/law-9780199231690-e351>, 18. 03. 2019).
- AG Friedensforschung (nedatováno). *Österreich gibt sich eine neue Sicherheitsdoktrin. Abschied von der "immerwährenden Neutralität" auf Raten* (<http://www.ag-friedensforschung.de/regionen/Austria/doktrin.html>, 19. 03. 2019).
- Andisha, Nasir A. (2015). Neutrality in Afghanistan's Foreign Policy. *United States Institute Of Peace* 04. 03. 2015, s. 15.
- Aunesluoma, Juhana – Rainio-Niemi, Johanna (2016). Neutrality as Identity: Finland's Quest for Security in the Cold War. *Journal of Cold War Studies* 18 (4), s. 51–78.
- Bederman, David J. (2001). *International Law in Antiquity* (Cambridge: Cambridge University Press).
- Beyer, Jessica L. – Hofmann, Stephanie C. (2011). Varieties of neutrality: Norm revision and decline. *Cooperation and Conflict* 46 (3), 285–311.
- Black, Cyril E. – Falk, Richard A. – Knorr, Klaus – Young, Oran R. (1968). *Neutralization and World Politics* (Princeton: Princeton University Press).
- Bonjour, Edgar (1978). *Geschichte der schweizerischen Neutralität: Kurzfassung* (Basel: Helbing und Lichtenhahn).
- Bohatová, Martina (2012). *Koncepce švédské zahraniční politiky. Slučitelnost neutrality s členstvím EU* (Praha: Oeconomica).
- Bruzelius, Nils (2008). "unilaterally if necessary" – One motive behind the American Security guarantee to Sweden. *Tidskrift i Sjöväsendet* (1), s. 50–66.
- Devenney, Andrew D. (2010). Joining Europe: Ireland, Scotland, and the Celtic Response to European Integration. *Journal of British Studies* 49 (1), s. 97–116.
- Devine, Karen (nedatováno). Review of Ireland's Foreign Policy and External Relations. *Dublin City University* (https://www.dochas.ie/sites/default/files/Review_of_Irish_Foreign_Policy_Submissio_Karen_Devine_Dochas.pdf, 02. 04. 2019).
- Die Presse (2011). *Nato-Überflüge: Strache ortet Bruch der Neutralität* (https://diepresse.com/home/politik/innenpolitik/646094/NatoUeberfluege_Strache-ortet-Bruch-der-Neutralitaet, 19. 03. 2019).

- Dorney, John (2012). The Irish War of Independence – A Brief Overview. *The Irish Story*. 18. 09. 2012 (<http://www.theirishstory.com/2012/09/18/the-irish-war-of-independence-a-brief-overview/#.XK4UJ6TgpPZ>, 28. 03. 2019).
- Drulák Petr – Druláková Radka (2007). *Tvorba a analýza zahraniční politiky* (Praha: Oeconomica).
- Eliasson, Johan (2004). *Traditions, Identity and Security: the Legacy of Neutrality in Finnish and Swedish Security Policies in Light of European Integration* (Syracuse: Syracuse University).
- Euractiv (2005). *Operace EBOP* (<https://euractiv.cz/section/vnitro-a-spravedlnost/linksdossier/operace-ebop/>, 25. 03. 2019).
- Euractiv (2006). *Neutrální státy EU* (<https://euractiv.cz/section/vnitro-a-spravedlnost/linksdossier/neutrln-stty-eu/>, 07. 04. 2019).
- European Union (2009). *EU Military Operation in Eastern Chad and North Eastern Central African Republic: EUFOR Tchad/RCA* (http://www.eas.europa.eu/archives/csdp/missions-and-operations/eufor-tchad-rca/pdf/01032009_factsheet_eufor-tchad-rca_en.pdf, 01. 04. 2019).
- European Union (2017). *European Union Training Mission – Somalia* (https://eeas.europa.eu/sites/eeas/files/eutm_factsheet_0.pdf, 01. 04. 2019).
- European Union (2019). *About EU* (https://europa.eu/european-union/about-eu_en, 06. 04. 2019).
- Ferring, Robert (1968). The Austrian State Treaty of 1955 and The Cold War. *The Western Political Quarterly* 21 (4), s. 651–667.
- FIIA (2018). *The defence of Finland and Sweden: Continuity and variance in strategy and public opinion*. 07. 06. 2018 (<https://www.fiaa.fi/julkaisu/the-defence-of-finland-and-sweden?read>, 18. 03. 2019).
- FitzGerald, Maurice (2000). Irish neutrality and European integration 1960-1972. In: Gelher, M. – Steininger, R. eds., *Die Neutralen und die Europäische Integration* (Vienna: Böhlau Verlag), s. 144–172.
- FitzGerald, Maurice (2001). Ireland's Relations With the EEC: From the Treaties of Rome to Membership. *Journal of European Integration History* 7 (1), s. 11–24.
- Ganjuškin, Boris V. (1961). *Soudobá neutralita: Politika neutrality a trvalá neutralita v podmínkách boje za mír* (Praha: SNPL).
- Global Security (2014). *Swedish Neutrality*. 10. 04. 2014

(<https://www.globalsecurity.org/military/world/europe/se-neutrality.htm>, 10. 03. 2019).

Grotius, Hugo (2001). *On the Law of War and Peace* (Kitchener: Batoche Books).

Gustavsson, Jakob (1998). *The Politics of Foreign Policy Change. Explaining the Swedish Reorientation on EC Membership* (Lund: Lund University Press).

Hančilová, Blanka (2002). Rakousko a jeho vztah k SZBP/EBOP. In: Khol, Radek a kol., *Evropská bezpečnostní a obranná politika. Národní perspektivy* (Praha: Ústav mezinárodních vztahů), s. 135–149.

Handl, Vladimír (2003). Rakouská bezpečnostní a vojenská politika a regionální vojenská spolupráce. *Mezinárodní vztahy* 38 (4), s. 74–86.

Helsinki Times (2017). *Niinistö: Nato membership should be decided only by referendum* (<http://www.helsinkitimes.fi/finland/finland-news/politics/15111-niinistoe-nato-membership-should-be-decided-only-by-referendum.html>, 26. 04. 2019).

Hendrickson, Ryan (2007). Dojmy z minulosti. Švédské partnerství s NATO. *NATO* (<https://www.nato.int/docu/Review/2007/issue3/czech/history.html>, 15. 03. 2019).

Hendrych, Lukáš (2017). Rakousko je tradičně neutrální zemí. Není na čase to změnit? *Euractiv*. 30. 03. 2017 (<https://euractiv.cz/section/aktualne-v-eu/news/rakousko-je-tradicne-neutralni-zemi-neni-na-case-to-zmenit/>, 15. 04. 2019).

Heninen (1997). *The Agreement of Friendship, Coöperation, and Mutual Assistance between The Union of Soviet Socialist Republics and The Republic of Finland* (http://heninen.net/sopimus/1948_e.htm, 24. 03. 2019).

ICRC (nedatováno). *Treaties, States Parties and Commentaries* (https://ihl-databases.icrc.org/ihl/INTRO/200?OpenDocument&fbclid=IwAR38uBumdT7VJctu759C96EtiQHELqxUhVtID-mJNsye_B7vVRgLw-cqBNA, 15. 03. 2019).

iDnes (2002). *Švýcaři jsou 190. zemí OSN* (https://www.idnes.cz/zpravy/zahranicni/svycari-jsou-190-zemi-osn.A020303_194417_zahranicni_itu, 21. 03. 2019).

Jakobsen, Peter Viggo (2009). Small States, Big Influence: The Overlooked Nordic Influence on the Civilian ESDP. *Journal of Common Market Studies* 47 (1), s. 81–102.

Karsh, Efraim (1988). International Co-Operation and Neutrality. *Journal of Peace Research* 25 (1), s. 57–67.

Kent, James (2014). Commentaries on American Law. *Lonang institute* (<https://lonang.com/library/reference/kent-commentaries-american-law/kent-06/>, 07. 03.

2019).

Kunz, Josef (1956). Austria's Permanent Neutrality. *The American Journal of International Law* 50 (2), s. 418–425.

Kvapilová, Tereza (2004). Švýcarská cesta evropskou integrací. *Euractiv*. 25. 3. 2004 (<https://euractiv.sk/section/buducnost-eu/opinion/svycarska-cesta-evropskou-integraci/>, 21. 03. 2019).

Laursen, Finn (1997). *The EU 'neutrals,' the CFSP and defence policy* (Denmark: The Thorkil Kristensen Institute).

Le News (2018). *Most Swiss for neutrality and against EU membership* (<https://lenews.ch/2018/05/31/most-swiss-for-neutrality-and-against-eu-membership/>, 22. 03. 2019).

Lindahl, Rutger (1995). Švédská zahraniční a bezpečnostní politika – tradice a obnova. *Czech Journal of International Relations* 30 (1), s. 43–48.

Lindström, Gustav (1997). Sweden's Security Policy: Engagement – The Middle Way. *Occasional Papers* 01. 10. 1997, s. 55.

Lobel, Jules (1983). The Rise and Decline of the Neutrality Act: Sovereignty and Congressional War Powers in United States Foreign Policy. *Harvard International Law Journal* 24 (1), s. 1–71.

McBean, Keith (2003). Ireland. In: Ojanen, Hanna eds., *Neutrality and non-alignment in Europe today* (Helsinki: The Finnish Institute of International Affairs).

Menon, Anand (2004). From crisis to catharsis: ESDP after Iraq. *International Affairs* 80 (4), s. 631–648.

Ministry of Defence (nedatováno). *International Military Crisis-Management Cooperation*

(https://www.defmin.fi/en/tasks_and_activities/defence_policy/international_crisis-management_cooperation, 24. 03. 2019).

Mission of Finland to NATO (nedatováno). *Finland and NATO*

(<http://www.finlandnato.org/public/default.aspx?contentid=101587&contentlan=2&culture=fi-FI>, 25. 03. 2019).

Murphy, Mary C. (2014). *Northern Ireland and the European Union: The dynamics of a changing relationship* (Manchester: Manchester University Press).

NATO (1949). The North Atlantic Treaty: Washington D.C.- 4 April 1949. *North Atlantic Treaty Organization*. 04. 04.1949

(https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_17120.htm, 19. 03. 2019).

NATO (2018). *Relations with Ireland* (https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_51979.htm, 30. 03. 2019).

Natoaktual (2000). *Implementation Force (IFOR) / Operace Joint Endeavour* (http://www.natoaktual.cz/na_zpravy.aspx?y=na_zpravy/mise_ifor.htm, 25. 03. 2019).

OSN (2016). *Předchozí generální tajemníci OSN* (<http://www.osn.cz/osn/organizacni-struktura/generalni-tajemnik/predchozi-generalni-tajemnici-osn/>, 04. 03.2019).

Palosaari, Teemu (2013). Neither neutral nor non-aligned The Europeanization of Finland's foreign and security policy. *Finnish foreign policy papers: Finnish Institute of International Affairs* 03. 12. 2013, s. 32.

Partnership for Peace (1996). *Präsentationsdokument der Schweiz für die Partnerschaft für den Frieden* (<https://www.pfp.admin.ch/>, 22. 03. 2019).

Pentillä, Risto E. J. (1994). *Finland's Security in a Changing Europe. A Historical Perspective* (Helsinki: National Defence College).

Poole, Rebekah – Llewellyn, Jennifer (2017). Anglo-Irish relations 1690-1914. *Alpha History* (<https://alphahistory.com/northernireland/anglo-irish-relations-1690-1914/>, 27. 04. 2019).

Potočný, Miroslav – Ondřej, Jan. (2006). *Mezinárodní právo veřejné – zvláštní část. 5., doplněné a rozšířené vydání* (Praha: C. H. Beck).

Prime Minister's Office Publications (2017). *Government's Defence Report* (Helsinki: Prime Ministers's Office).

Raunio, Tapio – Tiilikainen, Teija (2003). *Finland in the EU* (Portland: Frank Cast Publishers).

Raymond, James Raymond (1983). Irish Neutrality: Ideology or Pragmatism? *International Affairs* 60 (1), s. 31–40.

Reginbogin, Herbert R. (2009). *Faces of Neutrality: A comparative Analysis of the Neutrality of Switzerland and other Neutral Nations During WW II* (Berlin: Lit Verlag).

Reuters (2017). *Joining NATO would help Finland's security but unlikely for now: finance minister* (<https://www.reuters.com/article/us-finland-nato-finance-minister/joining-nato-would-help-finlands-security-but-unlikely-for-now-finance-minister-idUSKBN1DT2ON>, 26. 03. 2019).

Rolenc, Jan M. (2006). Transformace švédské bezpečnostní politiky: Od neutrality k

- neúčasti. *Obrana a strategie* 20. 3. 2006, s. 10.
- Rolenc, Jan M. (2008). *The Relevance of Neutrality in Contemporary International Relations* (Praha: Oeconomica).
- Rottenberger, Nikolaus (2010). Austria and Finland: two European neutrals on their way to and in the ESDP. *AARMS* 9 (2), s. 275–283.
- RTE News (2015). *David McCullagh blogs on Ireland's defence policy* (<https://www.rte.ie/news/primetime/2015/0519/702284-defending-ireland/>, 05. 04. 2019).
- Schubiger, Yanik (2017). Survey on Swiss-European Relations: Increasing Contradictions in the Opinions of the Swiss Population. *Credit Suisse*. 14. 11. 2017 (<https://www.credit-suisse.com/corporate/en/articles/news-and-expertise/cs-europa-barometer-201711.html>, 22. 03. 2019).
- Sherman, Gordon E. (1918). The Neutrality of Switzerland. *The American Journal of International Law* 12 (2), s. 241–250.
- Simonin, Emily (2013). Ireland: NATO or Neutrality. *NATO Association of Canada*. 13. 06. 2013 (<http://natoassociation.ca/ireland-nato-or-neutrality/>, 02. 04. 2019).
- Subedi, Surya P. (1993). Neutrality in a Changing World: European Neutral States and the European Community. *The International and Comparative Law Quarterly* 42 (2), s. 238–268.
- Sveriges Riksdag (2017). *Yes to Swedish participation in two military missions* (<http://www.riksdagen.se/en/news/2017/jun/8/yes-to-swedish-participation-in-three-military-missions/>, 05. 04. 2019).
- Šturma, Pavel eds. (1998). *Smysl neutrality v dnešní Evropě. Příklad Rakousko. Sborník z konference* (Praha: Vodňák).
- Tepe, Fulya F. (2007). Swedish Neutrality and Its Abandonment. *Istanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 6 (11), s. 183–201.
- The Local (2015). *More Swedes want to join Nato than stay out* (<https://www.thelocal.se/20150914/poll-more-swedes-now-for-nato-than-against>, 16. 03. 2019).
- Tiilikainen, Teija (2003). Finland: smooth adaptation to European values and institutions. In: Wessels, Wolfgang – Maurer, Andreas – Mittag, Jürgen, *Fifteen into One?: The European Union and its member states* (Manchester: Manchester University Press), s. 150–165.

- Tresch, Tibor Szvircev – Wenger, Andreas – Craviolini, Julie – Vogler-Bisig, Esther – Krämer, Elvira – Pfister, Sabrina (2014). *Sicherheit 2014. Aussen-, Sicherheits- und Verteidigungspolitische Meinungsbildung im Trend* (Zürich: Center for Security Studies ETH).
- VBS (nedatováno). *Die Neutralität der Schweiz*, s. 23.
- United Nations Peacekeeping (nedatováno). *What is peacekeeping* (<https://peacekeeping.un.org/en/what-is-peacekeeping>, 21. 04. 2019).
- Verdross, Alfred (1956). Austria's Permanent Neutrality and the United Nations Organization. *The American Journal of International Law* 50 (1), s. 61–68.
- Waisová, Šárka (2003). *Současné otázky mezinárodní bezpečnosti* (Pelhřimov: Aleš Čeněk).
- Weibull, Jögen – Enander, Henrik – Larson, Susan R. – Norman, Lennart T. – Sandvik, Gudmund – Helmfrid, Staffan (2019). Sweden. *Encyclopædia Britannica*. 17. 03. 2019 (<https://www.britannica.com/place/Sweden>, 19. 03. 2019).
- Yale Law School (2008). *The Moscow Conference; October 1943* (<http://avalon.law.yale.edu/wwii/moscow.asp>, 17. 03. 2019).
- YLE (2017). *Poll: 59% of Finns opposed to joining NATO* (https://yle.fi/uutiset/osasto/news/poll_59_of_finns_opposed_to_joining_nato/9917418, 26. 04. 2019).
- Young Fine Gael (2013). *YFG Calls for Ireland to Engage in Accession Talks with NATO* (<http://www.yfg.ie/news/entry/yfg-calls-for-ireland-to-engage-in-accession-talks-with-nato>, 02. 04. 2019).
- Zakopalová, Dagmar (2011). Towards Cosmopolitan Security Politics? Analysis of Public Discourse on Neutrality in Austria and Ireland. *Perspectives* 19 (1), s. 49–72.
- Zemanek, Karl (1961). Neutral Austria in the United Nations. *International Organization* 15 (3), s. 408–422.
- Zimmerman, Shannon (2016). Is The Future Of Peacekeeping Peaceful? *YouTube*. 02. 09. 2016 (<https://www.youtube.com/watch?v=50CGTTeNtq8>, 20. 04. 2019).
- Zöllner, Erich (1977). *Diplomatie und Aussenpolitik Österreichs: 11 Beiträge zu ihrer Geschichte* (Wien: Österreichischer Bundesverlag).

Resumé

The main goal of this thesis is to evaluate the usefulness and topicality of neutrality as a security strategy in the contemporary world using case studies of five neutral states. The thesis is divided into two parts, the first part consists mainly of theory and is primarily dedicated to the definition of the concept of neutrality. In this part, the ideal permanent neutrality is also defined operationally, i.e. a set of criteria determining the ideal state of neutrality. The practical part of the thesis is focused on the study of five neutral states, the description of each state is divided into four parts, first the historical roots of the neutrality of the country are described, then its historical transformation. Subsequently, an analysis of the public perception of neutrality of the given countries is carried out. Finally, deviations of state neutrality from the outlined criteria of ideal neutrality will be introduced. Case studies serve as a basis for assessing the importance of neutrality in the current international environment and determining conclusion, what leads states to preserve the concept of neutrality even today.

Přílohy

Tabulka č. 1

Odchylení neutrálních států od daných kritérií

Stát se od daného kritéria odchýlil ✓

Stát se od daného kritéria neodchýlil ✗

	Švédsko	Rakousko	Švýcarsko	Finsko	Irsko
Zásada zdrženlivosti a rovného jednání	✓	✓	✓	✓	✓
Zásada neposkytnutí území	✓	✓	✓	✗	✗
Zásada strpění	✗	✗	✗	✗	✗
Zásada mírového jednání	✗	✗	✗	✗	✗
Zásada neúčasti	✓	✓	✓	✓	✓

Zdroj: Archiv autorky